

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra psychologie

Bakalářská práce

**Hlavní prvky etnické identity:
srovnání Tatarů v Rusku a Rumunsku**

Albina Iskandarova

© 2019 ČZU v Praze

ČESKÁ ZEMĚDĚLSKÁ UNIVERZITA V PRAZE

Provozně ekonomická fakulta

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Albina Iskandarova

Hospodářská a kulturní studia

Název práce

Hlavní prvky etnické identity: srovnání Tatarů v Rusku a Rumunsku

Název anglicky

The main elements of the ethnic identity of the Tatars in Russia and Romania

Cíle práce

Hlavním cílem práce je dát na základě terénního výzkumu a sekundárních údajů v relevantní literatuře odpověď na výzkumnou otázku a podotázky:

Jak státní zásahy ovlivňují kulturní identitu Tatarů?

- Co považují Tataři za typické prvky své kulturní identity a jaké jsou rozdíly v jejich zvycích z hlediska země, kde žijí?
- Jaké jsou rozdíly v projevech etnicity Tatarů v Rusku a Rumunsku?
- Jak se liší náboženské projevy Tatarů v těchto sledovaných státech?
- Jakým způsobem se vyvíjí tatarský jazyk v závislosti na prostředí (resp. zemi, kde Tataři žijí)?

Metodika

Práce vychází především z výsledků střednědobého terénního výzkumu a materiálu získaného z lokalit, kde žije tatarské etnikum. Důraz bude kladen především na kvalitativní metody navazující na sekundární (hlavně statistické) údaje.

Doporučený rozsah práce

cca 50 stran

Klíčová slova

Tataři, Tatarstán, Rumunsko, etnická identita, kultura, jazyk

Doporučené zdroje informací

- ADREESCU, Gabriel. OBERLANDER-TARNOVEANU Ernest. VOLKER, Adam. Tatars in Romania: Problems of identity. Bukurešť: Centrul pentru Drepturile Omlului, 2005. ISSN 1221-8391.
- BITTNEROVÁ, Dana a Miriam MORAVCOVÁ. Etnické komunity: Integrace. Identita. 2011. ISBN 978-80-87398-13-5.
- CUDALB, Ileana; Corneliu. RADEȘ a Nicolae. ȘARAMBEI. Ethnic minorities living in Romania. Romania: "Romania" Press Group, 2003. ISBN 9738333067
- ERIKSEN, T H. *Etnicita a nacionalismus: antropologické perspektivy*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2012. ISBN 978-80-7419-053-7.
- GELLNER, Ernest André. *Národy a nacionalismus*. 2. vyd. Praha: J. Hříbal, 1993. Poznání (Hříbal). ISBN 80-901381-1-X.
- HROCH, M. *Národy nejsou dílem náhody: příčiny a předpoklady utváření moderních evropských národů*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2009. ISBN 978-80-7419-010-0.
- ŠATAVA, L. *Jazyk a identita etnických menšin: možnosti zachování a revitalizace*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2009. ISBN 978-80-86429-83-0.
-

Předběžný termín obhajoby

2018/19 LS – PEF

Vedoucí práce

doc. PhDr. Ing. Petr Kokaisl, Ph.D.

Garantující pracoviště

Katedra psychologie

Elektronicky schváleno dne 31. 1. 2019

PhDr. Pavla Rymešová, Ph.D.

Vedoucí katedry

Elektronicky schváleno dne 5. 2. 2019

Ing. Martin Pelikán, Ph.D.

Děkan

V Praze dne 02. 03. 2019

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou bakalářskou práci "Hlavní prvky etnické identity: srovnání Tatarů v Rusku a Rumunsku" jsem vypracovala samostatně pod vedením vedoucího bakalářské práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu použitých zdrojů na konci práce. Jako autorka uvedené bakalářské práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušil autorská práva třetích osob.

V Praze dne 15. 3. 2019

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala panu doc. Ing. PhDr. Petru Kokaislovi, Ph.D. za profesionální dohled a podnětné připomínky při zpracování mé práce. Dále bych ráda tímto poděkovala také všem respondentům, bez nichž by tato práce nikdy nevznikla.

Hlavní prvky etnické identity: srovnání Tatarů v Rusku a Rumunsku

Abstrakt

Tato bakalářská práce se zaměřuje na hlavní prvky, které utvářejí etnickou identitu tatarské minority v Rusku a v Rumunsku. Jako hlavní zdroj informací posloužil terénní výzkum do historické oblasti Dobrudža v Rumunsku a do měst v Rusku, kde Tataři tvoří významnou etnickou skupinu. Výzkum se v obou vybraných zemích uskutečnil v roce 2018. K získání dat byl zvolen kvalitativní přístup doplněný o informace za použití metody polostrukturovaného rozhovoru a pozorování. První část této bakalářské práce tvoří literární rešerše, která analyzuje odborná díla autorů zabývajících se tímto tématem. Dále jsou, pro lepší porozumění problematiky, v teoretické části objasněny základní pojmy související s daným tématem. Praktická část nejprve popisuje historické pozadí tatarské minority, původ Tatarů a zahrnuje důležité historické události, které měly významný vliv na utváření identity tohoto etnika. Tato část navazuje na analýzu současné situace, založené zejména na výpovědích respondentů z Ruska a Rumunska, které jsou zaměřené na to, jak daný stát toto etnikum ovlivnil a na nejdůležitější prvky tatarské identity: na kulturu, tradice, jazyk, náboženství a z něho vycházející svátky.

Klíčová slova: Tataři, Tatarstán (Ruská federace), Rumunsko, etnická identita, kultura, jazyk

The main elements of the ethnic identity of the Tatars in Russia and Romania

Abstract

This bachelor thesis focuses on the main elements that shape the ethnic identity of the Tatar minority in Russia and Romania. The main source of information was field research in the Dobruja district of Romania and the cities of Russia, where Tatars form a significant group. Research was carried out in both selected countries in 2018. A qualitative approach followed by information using the semi-structured interview and observation method was selected to obtain the data. This thesis begins with literary research, which contains the analysis of the authors' works, which have already dealt with these topics. Furthermore, in order to better understand the problems in the theoretical part, concepts related to the subject are clarified. The practical part begins with the historical background of the Tatar minority, describes the origins of the Tatars and includes important historical events that have had a significant influence on the identity of this ethnicity. This section builds on the current situation, based mainly on the testimonies of respondents from Russia and Romania, which focus on how to influence this ethnicity and on the most important elements of Tatars identity: culture, tradition, language, religion, and from which the coming holidays.

Keywords: Tatars, Tatarstan (Russian Federation), Romania, ethnic identity, culture, language

Obsah

1 Úvod a cíl práce.....	10
2 Literární rešerše.....	11
3 Teoretická východiska.....	16
3.1 Národ.....	16
3.1.1 Pojetí národa v historii sovětského Ruska	16
3.2 Etnická identita.....	19
3.2.1 Etnická identita Tatarů	20
3.3 Jazyk.....	20
3.4 Kultura.....	21
3.5 Náboženství.....	22
4 Metodologie	25
4.1 Cíl výzkumu a výzkumné otázky	25
4.2 Adekvace metod.....	25
4.3 Výzkumný soubor a údaje o respondentech.....	27
4.4 Průběh výzkumu.....	29
4.4.1 Terénní výzkum v Rumunsku	29
4.2.2 Terénní výzkum v Ruské federaci.....	30
5 Praktická část.....	32
5.1 Historie tatarské minority v Rumunsku	32
5.2 Současná situace Tatarů v Rumunsku.....	35
5.3 Organizace muslimských etnických menšin v Rumunsku.....	38
5.4 Historie tatarského etnika v Rusku	42
5.5 Současná situace Tatarů v Ruské federaci	46
5.6 Organizace muslimských etnických menšin v Ruské federaci	47
6 Analýza polostrukturovaných rozhovorů.....	50
6.1 Kategorie první: Státní zásahy do kulturní identity Tatarů.....	50
6.2 Kategorie druhá: Typické prvky kulturní identity Tatarů.....	52
6.3 Kategorie třetí: Jídlo a typické pokrmy Tatarů	57
6.4 Kategorie čtvrtá: Projevy etnické identity Tatarů	59
6.5 Kategorie pátá: Religiozita Tatarů	60
6.6 Kategorie šestá: Tatarský jazyk	62
Diskuse	65
Závěr	66
Seznam použitých zdrojů	68

Seznam obrázků	73
Seznam tabulek	74
Přílohy	75

1 Úvod a cíl práce

Uvědomění národní či etnické příslušnosti je nedílnou součástí lidského života, a proto je zejména v dnešní době toto téma velmi aktuální. Vědomí jedinečnosti nás motivuje ke snaze o zachování identity a naplňuje hrdostí. Avšak den ode dne narážíme i na problémy spojené s vědomím této příslušnosti. Rasové předsudky, národ a etnikum často vystupují v kontextu světových konfliktů a válek. Do jaké míry tyto kategorie ovlivňují náš život?

Tato práce si klade za cíl porozumět problematice rumunských a ruských Tatarů, zjistit, jaký mají vztah ke své kultuře a jak jsou vnímáni majoritou. Zajímavý rozdíl vybraného etnika je v jeho postavení: Tataři v Rumunsku jsou menšinou a v Rusku jde o uznávaný národ podporovaný státem. Právě stát je tedy hlavním faktorem ovlivňujícím etnické minority. Stát často pomáhá etnickým menšinám a chrání je prostřednictvím zákonů. V průběhu dějin se ale stával i opak: etnické menšiny byly potlačovány.

Hlavním cílem práce je na základě terénního výzkumu a sekundárních údajů nalezených v relevantní literatuře poskytnout odpověď na výzkumnou otázku:

- Jak stát ovlivňuje kulturní identitu Tatarů?

Dále jsem formulovala tyto podotázky:

- Co považují Tataři za typické prvky své kulturní identity a jaké jsou rozdíly v jejich zvycích z hlediska země, kde žijí?
- Jaké jsou rozdíly v projevech etnicity Tatarů v Rusku a Rumunsku?
- Jak se liší náboženské projevy Tatarů v těchto sledovaných státech?
- Jakým způsobem se vyvíjí tatarský jazyk v závislosti na prostředí (resp. zemi, kde Tataři žijí)?

Na tyto otázky, se pokusím nalézt odpovědi v uskutečněném terénním výzkumném šetření v Rumunsku a v Rusku s využitím metody rozhovoru a pozorování a následnou analýzou situace vybrané etnické skupiny.

2 Literární rešerše

Na počátku výzkumného šetření jsem provedla rešerši vybraných textů v českém, ruském a anglickém jazyce, které se zabývají problematikou menšin. Mezi tyto publikace patří například dílo *Etnicita a nacionalismus: Antropologické perspektivy*. Autor Thomas Eriksen zkoumá obecné aspekty etnických procesů, formování etnických skupin, vytváření etnických identit a ideologií, historické podmínky rozvoje etnického původu, vztah mezi etnikem a státem. Jako další zdroj posloužila kniha *Národy nejsou dílem náhody: příčiny a předpoklady utváření moderních evropských národů*, kde autor Miroslav Hroch hovoří o původu vývoje teoretických koncepcí národa a nacionalismu, o jazykové a kulturní tradici, modernizaci společnosti a o aktivitách ve prospěch národa. Ve snaze pochopit problematiku zejména tatarské menšiny, jsem analyzovala práci *Cultural heritage and identity dynamics in the Turkish-Tatar community from Dobruja Romania*, ve které autoři Sînziana Preda, Adriana Cupcea, Melinda Dincă a Manuela Marín rozebírají jednotlivé prvky kulturní identity Turků a Tatarů žitých v oblasti Dobrudža a historické pozadí, které tyto etnika ovlivnilo.

Na základě Deklarace práv osob patřících k národnostním nebo etnickým, náboženským a jazykovým menšinám (UN General Assembly, 1993) lze vyvodit některé závěry. Stát a etnické minority jsou úzce propojeny. Rozvoj a budoucí existence menšin závisí na státu. Ochrana práv příslušníků etnických a náboženských menšin přispívá k politické a sociální stabilitě států, v nichž žijí. „*Státy chrání existenci a identitu národnostních nebo etnických, kulturních, náboženských a jazykových menšin na svých příslušných územích a podporují vytváření podmínek pro rozvoj této identity*“ (UN General Assembly, 1993, Article 1).

Organizace spojených národů hraje důležitou roli při ochraně menšin. Stálá podpora, a prosazování práv příslušníků národnostních, etnických, náboženských a jazykových menšin je nedílnou součástí úspěšného rozvoje dané společnosti jako celku. V demokratickém pojetí by toto chování přispělo k posílení přátelství a budoucí spolupráce mezi státy, a hlavně mezi národy (UN General Assembly, 1993). „*Osoby náležející k národnostním, etnickým, náboženským a jazykovým menšinám mají právo využívat dědictví své kultury, uplatňovat své náboženství a uplatňovat náboženské obřady a používat svůj*

jazyk v soukromém a veřejném životě, svobodně a bez jakéhokoli zásahu nebo diskriminace“ (UN General Assembly, 1993, Article 2).

O vlivu státu na kulturní a etnickou identitu se zmiňuje Olga Borisova (2003) v knize *Etničeskije grupy v političeskom processe (konceptual'nye osnovy etnopolitologii)*. Při analýze problému interakce státu s etnickými skupinami je možné dospět k následujícím závěrům. Za prvé, mezi dvěma vybranými subjekty politického života moderního Ruska byly vytvořeny takové formy vzájemného působení, jako je právní, fiskální a informační, které lze považovat za komunikační kanály. Za druhé, interakce vybraných států a etnických skupin se uskutečňují s ohledem na ekonomické, environmentální, jazykové a kulturní subsystémy etnických komunit.

Je důležité zmínit, že stupeň intenzity politické interakce mezi státem a etnickými skupinami je na jedné straně určován civilizačním vývojem etnické skupiny, úrovní jejího vědomí identity, identifikací s většími společnostmi (např. islámské země) a na druhé straně metodami státní regulace etnopolitických procesů, ekonomických zájmů vlády v určitém etnoregionu (Borisova, 2003, s. 133–134).

V díle *Ethnic Groups and the State* Paul Brass (1985) zkoumá problém státního vlivu, konkrétně jeho ideologie, struktury a specifických politik na formování etnické identity. V etnopolitickém chápání vyzdvihl tři úrovně interakce:

1. Uvnitř etnické skupiny, kde jde hlavně o boj o kontrolu nad distribucí hmotných a duchovních zdrojů, které vlastní v rámci svých územních hranic.
2. Mezi etnickými skupinami za práva a výsady.
3. Mezi státy a dominantními skupinami na jedné straně a menšinami na straně druhé. Přičemž na této úrovni neexistuje žádný politický boj o revizi statusových pozic a mocenských vztahů v systému „střed–okraj“ (Brass, 1985, s. 152).

Problematikou Tatarů v rumunském prostředí se zabývají autoři, jejichž publikace nyní krátce zmíníme. O mezinárodních vztazích píše ve své práci *Identity Elements of the Turkish-Tatar Communities of Dobruja, Romania* Melinda Dincă (Preda a kol., 2015, s. 43–159). Vesnické obce v oblasti Dobrudža se vyznačují rozmanitostí a endogenním rozvojovým potenciálem. Jsou to sociální oblasti vymezené rozmanitým etnickým a náboženským kulturním dědictvím, aktivními sociálními sítěmi mezi etnickými skupinami, institucemi a účastí etnických skupin na sociálním rozvoji, protože každá z nich má politické zastoupení na úrovni místních a regionálních vlád.

Pređa a kol. (2015, s. 150) si dále všimá, že tatarská a turecká komunita v oblasti Dobruža, sdružené pod jedinou organizaci, mají velice pozitivní, bezproblémové a integrační vztahy s jinými etnickými skupinami. Tataři a Turci sdílejí společné zvyky, když některé tradice se vzájemně spojují, navštěvují náboženské svátky jiných etnických skupin v komunitě v případě průniku jejich kultur. Tato otevřenost vůči ostatním kulturám však má své limity, které se projevují v morálních a náboženských povinnostech muslimů, v odlišnosti dějin a původu muslimů z oblasti Dobruža. A to i v případě, že v jistých situacích může zachování muslimského způsobu života vést k tradicionalismu a k určitým komplikacím.

Nehledě na výjimečnou schopnost zachovávat své kulturní dědictví, Turci a Tataři rovněž prokázali vysokou schopnost přizpůsobit se různým sociálním nebo kulturním prostředím a podmínkám ve kterých žijí, a vytvořili si také dobré vztahy s jinými etnickými skupinami (Pređa a kol., 2015, s. 150).

Tato vysoká úroveň adaptace měla za následek změny v určitých aspektech každodenního života Turků a Tatarů, jako je například vzdělávání ve stejné jazykové komunitě nebo způsob oblékání na veřejnosti, zatímco tabuizovaná témata nebo víra a hodnoty zůstaly nezměněny. Díky tvořivé adaptaci si Turci a Tataři zachovávali společnou náboženskou a kulturní podstatu, navzdory poměrně nízkému podílu muslimského obyvatelstva ve srovnání s většinou populací (Pređa a kol., 2015, s. 150).

Otázkou projevů etnické identity mezi Tatary z regionu Dobruža se zabírala Adriana Cupcea v práci *Asserting ethnicity: the Tatars from Dobruža (Romania)* (2016, s. 1–37). Dočteme se zde především o tom, jak byla etnická identita tatarské komunity sunnitské islámské víry znovuobjevena a proměněna po roce 1990. Dozvíme se také o rozvíjení etnicity po pádu komunistického režimu, o jednání a interakci uvnitř společenství a reprezentativní organizaci Tatarů, jejichž prostřednictvím se etnické a náboženské svátky a tradice staly důležitým prvkem identity Tatarů v tomto období. Etnicita se ve skupině Tatarů projevuje v různých souvislostech společenského a náboženského života, jazykových situacích, rodinných vztahů a ekonomickém životě.

Nakonec Cupcea (2016, s. 32–33) diskutuje o budoucnosti tatarské minority v oblasti Dobruža a konstatuje, že zachování jejich mateřského jazyka zůstává jedním z nejdůležitějších problémů Tatarů, protože jeho použití v každodenní komunikaci je pouze osobní volbou se symbolickými důsledky. Etnická identita, ale bude zachována na úrovni veřejného povědomí, které zajistí zachování etnonyma „Tataři“. To je primárně určeno

dějiny společnosti a jejich oddanosti islámu. Nicméně členové tatarské komunity z oblasti Dobruža mají problém s definicí tatarské identity, pokud jde o jejich historii. Důvodem je především jejich izolace způsobená životem v komunistickém režimu a přísné omezení zdrojů informací v učebnicích dějepisu. Přežití etnika závisí převážně na zájmu Tatarů o vlastní historii a na touze seznámit s ní mladší generace, stejně jako na jejich oddanosti islámské víře a etnických a náboženských tradicích komunity.

O problematice menšin závisících na historických událostech a státu píše Sergiu Constantin (2004, s. 1–12) v odborném článku *Linguistic policy and national minorities in Romania*. V Rumunsku byla poslední etapa komunistického režimu charakterizována silným nacionalistickým diskurzem a jeho negativní důsledky byly patrné ještě dlouhou dobu po svržení diktatury v prosinci 1989. Otázka menšin se stala časovanou bombou od prvních dnů svobody. Oficiálně největší maďarská menšina byla první národnostní skupinou, která v zemi žádala o konkrétní práva Constantin (2004, s. 1–12).

V prosinci 1991 byla v Rumunsku schválena nová Ústava, v níž se uvádí, že „*Rumunsko je suverénní, nezávislý, jednotný a nedělitelný národní stát*“ (Romania, 2003, Article 1), „*Stát uznává a zaručuje právo osob patřících k národnostním menšinám zachovat, rozvíjet a vyjadřovat jejich etnické, kulturní, jazykové a náboženské identity*“ (Romania, 2003, Article 6).

V roce 1993 byla zřízena Rada pro národnostní menšiny složená ze zástupců národnostních menšin a úředníků z ministerstev. Jednalo se však pouze o poradní orgán s nedostatkem pravomocí, což mělo vliv na jeho činnost. Rumunsko se stalo členem Rady Evropy dne 7. října 1993, následně 1. února 1995 podepsalo Rámcovou úmluvu na ochranu národnostních menšin, kterou ratifikovalo dne 11. května 1995.

Autor přichází k závěru, že během let 1991–2000 bylo diskutováno nejméně pět zákonů o národnostních menšinách, avšak žádný z nich nedostal dostatečnou politickou a veřejnou podporu, která by byla zapotřebí k zařazení do parlamentní agendy (Constantin, 2004, s. 2–4).

O historii a identitě Tatarů žijících v Rusku píše Grif Chajrullin v knize *Istorija Tatar* (2010). V práci se věnuje dějinám jedné z největších skupin turkických národů, jmenovitě Tatarům z Volžsko-Uralského regionu nebo Kazaňským Tatarům. Autor také přikládá význam státním formacím, v jejichž tvorbě a vývoji se aktivně účastnili předkové moderních Tatarů.

Dějiny národů nelze omezit na historii států. Národy se však formují a rozvíjejí ve struktuře státu. Chajrullin (2010) zmiňuje, že Sovětský svaz výrazně ovlivnil národnostní menšiny v Rusku. V osmdesátých letech došlo k výrazným projevům národní identity národů SSSR. Tomu objektivně napomáhala politika vlády, neschopnost zohlednit přirozené aspirace jiných než ruských národů, touha urychlit odstranění národních rozdílů. Politika publicity a otevřenosti, nového myšlení ohlášená v roce 1985, se stala jakýmsi impulsem pro vznik a rozvoj národních hnutí, která vystupovala pod sloganem oživení národní kultury a zachování národního jazyka.

Národní hnutí se chtěla stát skutečnou překážkou intenzivního procesu asimilace jejich národů. Tato hnutí se transformovala do různých organizací. Národní organizace Tatarů se často utvářely v uměleckých kruzích, např. v klubech rodného jazyka a tatarských písní. Nejběžnějším názvem pro ně bylo „Veřejné“ nebo „Kulturní“ centrum. Během několika let taková tatarská centra vznikala téměř ve všech regionech SSSR. Pak nastalo spojování těchto středisek.

Chajrullin (2010) je přesvědčen, že organizace národního hnutí v Tatarstánu byla pro celý tatarský národ velmi důležitá. Hnutí se zde transformovalo do zvláště aktivní formy a začalo vyvíjet znatelný tlak na mocenské struktury. V Tatarstánu se rozšířilo hnutí za vytvoření suverénního státu namísto bezmocné republiky. Jedním z důvodů bylo to, že svrchovaný stát může vytvořit podmínky pro přežití a zachování dané národnosti. Následné politické události v Tatarstánu, spojené se zásadními národními zájmy Tatarů, jako jednoho národa, závisely nejen na vládě republiky. Do velké míry byly motivovány akcemi národních hnutí (Chajrullin, 2010).

3 Teoretická východiska

V této kapitole budu definovat základní pojmy, které se vztahují k obsahu práce. Zaměřím se zejména na odborné prameny, které definují národ, etnickou identitu, jazyk, kulturu a náboženství. To vše v návaznosti na problematiku, která souvisí s tatarským etnikem.

3.1 Národ

Gellner (1993) se ve svém díle *Národy a nacionalismus* zabývá fenoménem moderní doby, tedy národovectvím a nacionalismem, dále autor čtenáře seznamuje s definicí národu a nacionalismu.

Národ je tvořen společnou kulturou skupiny lidí, kteří si uvědomují sebe sama jako jednotu. Tito lidé jsou soudržnou společností založenou na společném jazyce, hodnotách a pocitu sounáležitosti se společnou historií. Gellner (1993) rozlišuje dvě definice národa: kulturní a voluntaristickou. Podle kulturní definice lidé patří ke stejnému národu pouze v případě sdílení stejné kultury, v širším slova smyslu. Naopak podle voluntaristické definice lidé patří ke stejnému národu v případě uznání jeden druhého.

Dalším definovaným pojmem je nacionalismus. Klíčová teorie podle autora spočívá v tom, že nacionalismus je pozdějším fenoménem, produktem modernizace a industrializace. Rovněž je nacionalismus přesvědčením, že všichni členové národu musí patřit k jedné politické jednotce (Gellner, 1993). Autor dále přemýšlí nad budoucností nacionalismu a také nad tím, zda nacionalismus zůstane vůdčí silou nebo obecným politickým předpokladem v době rozvinutého, a dokonce v jistém smyslu dokončeném industrializmu (Gellner, 1993).

3.1.1 Pojetí národa v historii sovětského Ruska

Pokud hovoříme o pojetí etnicity během sovětského období, je důležité zmínit jména dvou nejvyšších představitelů na počátku Sovětského svazu. Lenin i Stalin považovali při budování socialistického nadnárodního státu problém nacionalismu za velmi důležitý. Hlavním cílem však byla vždy socialistická revoluce, která měla přednost před ostatními otázkami, které se týkaly národní identity (Kokaisl, 2018b, s. 3–5).

Co se týče národnostní otázky, došlo mezi Leninem a Stalinem k silné neshodě. V roce 1922 Lenin navrhl vytvořit SSSR jako asociaci svobodných národních států, z nichž každý měl značný stupeň autonomie. Stalin tento názor kritizoval a upřednostnil maximální jednotu populace (Kokaisl, 2018b, s. 3).

Ve Střední Asii byl v předsovětských dobách pojem „národ“ vnímán více geograficky než kulturně, ale v sovětském období byl tento pojem asociován s osobami sjednocenými stejným jazykem, zvyky a rasou (Kokaisl, 2018b, s. 4).

Během tohoto období se oficiální příslušnost k národu v etnickém smyslu stala velice důležitou. Koncept byl sjednocený, ale národnost odpovídající příslušné svazové republice byla očividně prestižnější než národnost skupin, které autonomní jednotku neměly. Tato situace pokračovala až do kolapsu SSSR (Kokaisl, 2018b, s. 3–5).

V prvních letech po vzniku Sovětského svazu, konkrétně v 20. letech 20. století došlo k občanské válce. Během tohoto období se národy včetně Tatarů rozdělily podle politického přesvědčení: jedni zastávali „rudé“ bolševické hnutí a národní hnutí nepodporovali; druzí začali bojovat na straně „bílých“ a doufali, že s jejich pomocí docílí vytvoření národního státu. To vedlo k tomu, že v letech sovětské moci byli Tataři rozptýleni po celé zemi a na území tehdejšího Tatarstánu netvořili ani polovinu populace (Chajrullin, 2010).

Národnostní politika bolševiků ve 20. letech měla poměrně tolerantní charakter vůči neruské populaci. Tyto národy získávaly vlastní národní území, hymny i vlajky. Bolševici také umožnili společenský vzestup neruského obyvatelstva, hlavně proto, aby je získali jako členy do strany. Mimo jiné se budovaly školy, vydávaly se noviny, knihy, publikace, pojmenovávaly se ulice, a to především v místních jazycích. Jeden z důvodů takto kladného chování bolševiků vůči neruské populaci spočívá v tom, že bolševici stále ještě neudržovali kontrolu nad celým územím (Ibrmajer, 2015, s. 21).

Význam etnické příslušnosti v budování sovětského státu nesmí být podceňován. Několik autorů zdůraznilo, že Sovětský svaz byl triumfem rozvoje etnických národů. Toto chápání vedlo k vytvoření územní sítě etnických skupin, kterým byla „dána“ takzvanou autonomií na různých úrovních. Mezi tím se etnické minority staly národy (Kotljarchuk a Sundström, 2017, s. 155). Zřetelné útoky na etnické příslušnosti byly zaznamenány na přelomu dvacátých a třicátých let minulého století a předcházely snahám o odstranění národní inteligence (Kotljarchuk a Sundström, 2017, s. 157).

V roce 1929 se situace v Sovětském svazu změnila. Nařízení o kolektivizaci schválené na II. sjezdu Komunistické strany Sovětského svazu, mělo klíčový charakter a znamenalo

počátek teroru vůči celému obyvatelstvu, jak ruskému, tak i neruskému, a to pod heslem „likvidace kulaků jako třídy“. Zároveň během 30. let 20. století proběhl masivní přesun neruského obyvatelstva, a to především Korejců z oblastí Dálného východu. Příčinou tohoto přesunu byla ohrožení Německem ze západu a Japonskem z východu. Bolševici cítili nebezpečí a domnívali se, že se neruské obyvatelstvo stane spojencem nepřátelských zemí (Ibrmajer, 2015, s. 22–23).

Během 40. let 20. století se pokračovalo v masivních deportacích. V roce 1941 byli Povolžští Němci deportováni na Sibiř. Po porážce Německa u Stalingradu v roce 1943 pak Sověti toužili po pomstě, kterou obrátili proti Kalmykům. Obvinili je z toho, že někteří vstupovali do Kozáckých jednotek SS a že civilní obyvatelstvo dodávalo dobytek Wehrmachtu. Proto byla velká část populace Kalmyků deportovaná na Sibiř. V roce 1944 až 1945 došlo také k odsunutím Krymských Tatarů, Čečenců, Turků, Bulharů a dalších etnik (Ibrmajer, 2015, s. 24). Stejně jako v případě Kalmyků, byla deportace odůvodněna tím, že příslušníci těchto národností kolaborovali s Němci.

Od roku 1943 do roku 1949 bylo téměř devět milionů příslušníků etnických menšin deportováno ze svých domovů na jihu SSSR do Střední Asie. Tisíce lidí zemřelo během cesty nebo během několika prvních let po jejich příjezdu. Teprve v roce 1956 se k těmto deportacím sovětská vláda přiznala a postupně začala oběti repatriovat. Přestože některé skupiny měly poměrně kladné zkušenosti s repatriací, jiné se potýkaly s etnickou diskriminací, která jejich návrat domů ztěžovala a v některých případech byla repatriace nemožná (Benites, 2013, s. 89).

Skupinou pronásledovanou v době režimu sovětského diktátora Josifa Stalina byli většinou muslimové, zvláště Krymští Tataři, kteří se usadili na Krymském poloostrově na území dnešní Ukrajiny již ve 13. století. Když Rudá armáda v dubnu 1944 Krym obsadila, Tataři, kteří spolupracovali s Němci, byli okamžitě popraveni. 18. května 1944 byly zbývající Tataři deportováni na Ural, Sibiř a do Střední Asie, s tím, že většina se následně dostala do Uzbekistánu. Počet deportovaných Tatarů se pohyboval od 180 000 do 250 000 a odhaduje se, že 20 až 40 % deportovaných zemřelo na cestě nebo během prvního roku po přemístění. Dokonce i Tataři, kteří sloužili v Rudé armádě k obraně Sovětského svazu, byli deportováni. Tato situace se v následujících letech po skončení druhé světové války opakuje s mnoha jinými neslovanskými národy na území celého Sovětského svazu (Benites, 2013, s. 89).

Politika rusifikace během existence Sovětského svazu navázala na tentýž proces, který se odehrával již v 17. století, avšak měla brutálnější charakter. Časem se stala nejdůležitějším prvkem státní ideologie, zejména pak po ohlášení vytvoření nové historické komunity lidí – sovětského lidu. Byl zahájen oficiální boj proti náboženství, hlavně proti islámu. Na druhou stranu je však třeba poukázat, že Sovětská vláda měla na tatarskou komunitu i kladný vliv. Velkou zásluhou Sovětské vlády je šíření gramotnosti mezi obyvateli a zvyšování úrovně jejich vzdělání. V polovině sedmdesátých let 20. století bylo v SSSR zavedeno povinné středoškolské vzdělání obyvatelstva (Chajrullin, 2010).

3.2 Etnická identita

Významem etnické identity se zabývá Eriksen v roce 2012 ve své publikaci *Etnicita a nacionalismus: antropologické perspektivy*. Zde se pokouší definovat slovo etnicita a uznává, že pojem je poměrně labilní a přesná definice je z tohoto důvodu problematická. Autor nejprve uvádí, že například ve Spojených státech amerických, v době druhé světové války byl termín používán pro označení skupin Židů, Irů a Italů. Usuzuje, že se v obvyklém lexikonu slovo etnicita asociuje s „problémy menšin“ nebo „rasovými vztahy“ (Eriksen, 2012, s. 21–22).

Eriksen dále vymezuje pojem etnicita jako sociální interakce mezi jedinci, kteří si uvědomují svou různost od jedinců, s nimiž vstupujících do kontaktu (Eriksen, 2012, s. 37). Rovněž rozlišuje osobní, sociální a národní identitu. Autor zdůrazňuje, že osobní identitu ovlivňují politické skutečnosti, zatímco sociální vychází z vyjednávání, národní identitu poté tvoří především otázky multikulturalismu a integrace imigrantů (Eriksen, 2012, s. 20).

Podle Eriksena jsou rasa a etnicita „příbuzné koncepty“, klíčovou odlišností však je, že etnické skupiny mohou změnit svou kulturu, ale rasové dispozice jsou skoro nezměnitelné (Eriksen, 2012, s. 27).

Eriksen (2012, s. 285) zároveň pokládá zásadní otázku moderní doby, která zní: „*Končí koncept etnicity?*“ Na příkladu ostrova Mauricius autor rozebírá trend mezietských vztahů a domnívá se, že tento proces skončí tím, že etnicita přestane existovat. Počet menšin bude příliš velký a nebude možné jasně rozlišovat mezi příchozím a původním obyvatelstvem. Tak lokální historie a kultura zvítězí nad „kulturou předků“ (Eriksen, 2012, s. 287).

3.2.1 Etnická identita Tatarů

Pokud hovoříme o etnické identitě Tatarů je nutno zmínit, že tatarská etnická skupina má komplikovanou vnitřní strukturu (Urazmanova a Češko, 2001, s. 11). Etnická skupina s názvem „Tataři“ se mezi různými národy objevila už dávno, a to přibližně v 8. – 9. století n. l. V průběhu dějin byly kmeny Tatarů rozptýleny a smíšeny s jinými národy. Tataři, kteří se objevili mezi ostatními národy, nebo spíše jejich potomci, dodnes zachovávají jméno svého národa, z čehož můžeme vypožorovat jednoznačné uvědomění Tatarů ve smyslu vlastní etnické příslušnosti.

Autor knihy *Nasledije Tatar. Čto i začem skryli ot nas iz istorii Otěčestva* se setkal s Tatary v Turecku, na Krymu, v Kazani, v Ufě, v Taškentu a na mnoha dalších místech v Evropě a v Asii. Zde mluvil tatarským jazykem bez obtíží a ujistil se, že jsou to všichni Tataři, kteří se považují za jeden národ (Jenikejev, 2016, s. 12). Avšak jeho tvrzení nemusí vždy platit, záleží na úrovni asimilace daného etnika, na historii etnické skupiny, na místě jejich přesídlení a na mnoha dalších faktorech. Moje osobní zkušenost je odlišná od zkušenosti autora: během výzkumu v Rumunsku jsme si nerozuměli s tamější tatarskou skupinou v tatarském jazyce. Existuje pro to jednoduché vysvětlení: byli to Tataři kteří pocházejí z jiného původního území a mluvili odlišným dialektem, protože se jejich jazyk měnil vlivem okolního prostředí.

Málo známé je také to, že nejen ti, kteří nesou oficiální označení Tataři, se hrdě Tatary nazývají, a to nehledě na to, že oficiální název jejich národa se liší. Jako příklad může sloužit známý tatarský kmen z Uzbekistánu nebo tatarský kmen z Kyrgyzstánu (Jenikejev, 2016, s. 13).

Tataři za sebou mají dlouhou cestu etnické formace (Urazmanova a Češko, 2001, s. 41). Etnická identita a sebevědomí Tatarů jsou velmi vysoké. Přes své územní rozptýlení si vždycky pamatují své kořeny a snaží se udržet svou kulturu a zachovat tatarský jazyk.

3.3 Jazyk

Šatava (2009, s. 41) uvádí, že hlavním znakem etnicity je jazyk, dále se věnuje etnicitě a jazykům etnických menšin v dnešní době. Autor konstatuje, že na světě je kolem sedmi tisíc dosud živých jazyků, ale okolo 80 % z nich dnes postupně zaniká, zejména kvůli

nedostatečné komunikaci mezi generacemi. K jazykové erozi dochází v důsledku omezování slovní zásoby a vzniku gramatické nejistoty. K případům jazykového zániku se také řadí vymizení idiomů, obrátů, říkanek a písní v řeči. Zánik jazyka může také vyvolat mísení dvou nebo více jazyků, tento jev je běžný například na Maltě.

Mimo to, že se Šatava (2009, s. 46–63) zaměřuje na otázku mizení jazyků, rozebírá také možné způsoby zachování jednotlivých, doposud živých jazyků. Na jedné straně sílí procesy asimilace neboli postupného ubývání mluvčích jednotlivých jazyků. Na straně druhé jsou snahy tento proces zastavit a jedná se tedy o znovuoživení malých jazyků.

Šatava (2009, s. 46–63) dále klade otázky, jestli je v současnosti ještě možné oživit mrtvé jazyky, protože neméně důležitou roli hraje také vitalita a vůle mluvčích daným jazykem hovořit a vhodně je k tomu povzbudit.

Celkově se ale autor dívá na problematiku spíše pozitivně a shrnuje, že snahy minulých desetiletí o revitalizaci menšinových jazyků a etnického vědomí prokázaly realizovatelnost. Příklady úspěšné revitalizace uvádí v teritoriu bývalého Sovětského svazu. Posílení kultury a jazyka autor pozoruje nejen mezi velkými etniky jako jsou Tataři, ale také mezi minoritami Gagauzy, Jakuty, Evenky či Kalmyky. Autor také zdůrazňuje, že jazykový posun je těsně spjat s kulturou (Šatava, 2009, s. 105–107).

3.4 Kultura

V jedné z kapitol své knihy *Národy nejsou dílem náhody* autor Miroslav Hroch (2009, s. 200–227) vymezuje pojem národní kultura. Jde o dvojí pohled na kulturu: v prvním případě současníci vnímali umění, hudbu a literaturu, lidová kultura jako složku národní kultury. Ve druhém případě příslušníci „národní elity“ potřebovali společnou národní kulturu v procesu formování národa (Hroch, 2009, s. 203).

Autor uvádí že formování národní kultury počalo v 19. století, kdy si můžeme všimnout emancipačních snah o vytvoření národních kultur. Za hlavní role národní kultury autor považuje především vzájemný vztah v každé umělecké tvorbě. Národní ráz kultury se projevoval u tří složek: tvůrce, dílo a publikum. Tvůrci za svůj cíl pokládali přispívání ku prospěchu národa prostřednictvím svého díla, a to posílením mravního charakteru národa. Je to případ státního národa, kde si autor uvědomuje svou souvislost s kulturou (Hroch, 2009, s. 204).

Opakem je nestátní národ, který se vyvinul z etnické skupiny. Díla nestátních národů neodpovídala estetickým normám kultury státního národa. Na začátku bylo cílem národních hnutí přiblížit svému národu úspěchy rozvinutějších literatur převážně evropských národů, ale postupně se soustředila na vytvoření osobité národní kultury a literatury. Rozhodující roli mělo publikum, konkrétně to, jaký způsobem vyjadřovalo zájem a podporu. I když v některých případech dílo autora neodpovídalo jeho původnímu záměru, přesto „žilo vlastním životem“. Rozhodujícím pro další působení díla bylo nejen publikum, ale také vzdělanecké elity (Hroch, 2009, s. 205).

V 19. století bylo slovo „národní“ měřítkem kvality. Významem národní kultury je tedy obohacení lidské kultury a každé národní dílo je důležité. Podle Hrocha (2009, s. 206) byla nejvýznamnější pro šíření národní identity literatura. U národních hnutí byla kniha napsaná v národním jazyce chápána jako symbol národní soudržnosti.

Jako faktor národní kultury působilo také divadlo. Na jedné straně bylo „velké“ divadlo, které hrálo svoji roli v podmínkách státního národa, na straně druhé to bylo lidové divadlo, které bylo prvkem národních interakcí mezi různými vrstvami obyvatel. Skoro každé národní hnutí mělo za cíl vytvořit „národní“ divadlo. Češi to zvládli na počátku osmdesátých let 19. století.

Důležitou složkou národní kultury byla také kultura lidová. Čím slabší pozici měla literatura přežívající z minulosti, tím významnější postavení zaujímala lidová literatura a byl na ni kladen větší důraz (Hroch, 2009, s. 207).

3.5 Náboženství

Autoři Zdeněk Nešpor a Dušan Lužný se v knize *Sociologie náboženství* pokusili vysvětlit náboženství ze sociologického hlediska. Obsah pojmu náboženství není jednoznačný. Každý jedinec totiž může považovat za náboženství něco jiného nežli jenom spojitost s bohem (Nešpor, Lužný, 2007, s. 15–16).

Autoři v sociologickém kontextu vymezují dva typy definic náboženství, a to substanciální a funkcionální. Substanciální pojetí je založeno především na tradičních, viditelných složkách, na tom, co spojuje všechna náboženství. „*Může to být idea transcendentna či spásy, rituály nebo viditelné církve, které vznikají díky integrační funkci religiozity*“ (Nešpor, Lužný, 2007, s. 16). Proto je toto vymezení úzké.

Funkcionální vymezení je logicky určeno na plnění určité funkce. „*Nejobecněji řečeno, autoři funkcionálních vymezení náboženství soudí, že náboženství odpovídají na nějakou lidskou potřebu nebo plní nějakou důležitou sociální roli, která je v podstatě trvalá*“ (Nešpor, Lužný, 2007, s. 17).

Dále autoři diskutují o náboženství v etnickém pojetí. Náboženství stojí mezi sociálním a mezikulturním napětím. Rovněž se stává identitou mezi muslimy. Avšak to neobjasňuje jejich vysoké islámské vědomí. „*Náboženství se však spolu s etnickým původem stává vnějším znakem sociálního vyloučení a pro takto postižené zároveň obranou proti němu*“ (Nešpor, Lužný, 2007, s. 148).

„*Právě imigrační religiozita se stává výrazným problémem mezikulturního soužití v západní Evropě, zatímco ve Spojených státech a dalších vyspělých zemích s vysokým podílem imigrantů tomu brání jejich etnická i náboženská rozrůzněnost nebo i existence (amerického) občanského náboženství*“ (Nešpor, Lužný, 2007, s. 149).

Etnonáboženská hnutí naopak spojují náboženskou a etnickou identitu. (Nešpor, Lužný, 2007, s. 156)

Dále autoři hovoří o názoru amerického teoretika Samuele Huntingtone. „*Aniž si to uvědomil, právě vztahy s muslimskými zeměmi v posledních letech mu daly více než za pravdu, protože především v nich došlo ke zcela jednoznačnému propojení náboženské a etnické nebo statní identity*“ (Nešpor, Lužný, 2007, s. 161).

V jedné z kapitol knihy *Narody i kultury*. Tatary autoři Raufa Urazmanova a Sergej Češko (2001, s. 423–436) rozebírají roli náboženství v etnické skupině, konkrétně v tatarské skupině. Tataři jsou kromě malé etnické skupiny pokřtěných Tatarů, zpravidla sunnitští muslimové. Islám sehrál velkou roli při formování hlavních směrů duchovní kultury a identifikoval jejich hlavní osobnostní rysy.

Vzhledem k úloze islámu v životě tatarské společnosti je třeba věnovat pozornost skutečnosti, že navzdory pocitu duchovní jednoty muslimové zachovali a integrovali mnoho rozmanitých regionálních a národních prvků (Urazmanova a Češko, 2001, s. 423).

Islám v různých stupních pronikl do duchovního světa a života jeho přívrženců v různých lokalitách. Turkické národy navzdory síle islámu v oblasti duchovního směřování, sjednocení a přesvědčení částečně zachovaly své národní pocity a preference.

Druhý faktor je spojen se zvláštnostmi vnímání islámu v různých vrstvách tatarské společnosti, z nichž každá má vlastní rozsah duchovních a kulturních hodnot a různými způsoby hodnotí poměr etnických a náboženských prvků. Náboženská psychologie

venkovského obyvatelstva měla zpravidla formu „národního“ islámu, který kombinoval islámské postuláty s určitými národními zvyky a etnickými zvláštnostmi (Urazmanova a Češko, 2001, s. 428).

Při analýze složitých procesů evoluce sociálního a etnického vědomí mezi Tatary na počátku 20. století je třeba poznamenat, že islám zůstává nejdůležitějším prvkem světonázoru a určuje nejen morální a etické, ale i sociální a politické názory významné části tatarského obyvatelstva (Urazmanova a Češko, 2001, s. 434).

4 Metodologie

V této práci jsou zpracována data především pomocí kvalitativních metod navazujících na sekundární údaje. Práce vychází zejména z výsledků terénního výzkumu a materiálu získaného z lokalit, kde žije tatarské etnikum.

Výzkumné šetření této bakalářské práce směřuje ke zjištění hlavních prvků ovlivňujících identitu Tatarů. Toto výzkumné šetření bylo provedeno pomocí polostrukturovaného rozhovoru a pozorování, které proběhlo během terénního výzkumu v Rusku a Rumunsku.

4.1 Cíl výzkumu a výzkumné otázky

Hlavním výzkumným cílem výzkumného šetření je na základě terénního výzkumu a sekundárních údajů nalezených v relevantní literatuře poskytnout odpověď na výzkumnou otázku.

Pro výzkum jsem stanovila tuto hlavní výzkumnou otázku:

- Jak stát ovlivňuje kulturní identitu Tatarů?

Dále jsem formulovala dílčí výzkumné otázky:

- Co považují Tataři za typické prvky své kulturní identity a jaké jsou rozdíly v jejich zvycích z hlediska země, kde žijí?
- Jaké jsou rozdíly v projevech etnicity Tatarů v Rusku a Rumunsku?
- Jak se liší náboženské projevy Tatarů v těchto sledovaných státech?
- Jakým způsobem se vyvíjí tatarský jazyk v závislosti na prostředí (resp. zemi, kde Tataři žijí)?

4.2 Adekvace metod

Pro zjištění potřebných informací jsem zvolila kvalitativní výzkumný design. *„Kvalitativní výzkum je proces hledání porozumění založený na různých metodologických*

tradicích zkoumání daného sociálního nebo lidského problému“ (Creswell in Hendl, 2016, s. 46). Jak dále uvádí Hendl (2016, s. 46), výzkumník vytváří komplexní, ucelený obraz o zkoumaném jevu, provádí analýzu textů, zjišťuje názory respondentů a výzkum uskutečňuje většinou v přirozených podmínkách.

V kvalitativním výzkumu nejsou stanoveny základní proměnné, ani hypotézy, neorientuje se na sběr velkého množství dat. Výzkumník se snaží prozkoumat určitý definovaný jev a přinést o něm co nejvíce informací (Švaříček a kol., 2007, s. 24).

Strauss a Corbinová (1999, s. 11) uvádějí, že pomocí metod kvalitativního výzkumu lze dospět k porozumění a odhalení podstaty jevů, které nejsou zcela známé. Rozhodujícím aspektem daného výzkumu není počet zkoumaných lidí, ale kvalita obdržené informace (Majerová, 2000, s. 77).

Pro své výzkumné šetření v terénu jsem zvolila metodu polostrukturovaného rozhovoru a pozorování, které jsem doplnila o rešerši vybraných textů. Polostrukturované rozhovory jsem analyzovala technikou zakotvené teorie a využitím otevřeného kódování (Strauss a Corbinová, 1999).

V případě rozhovoru (interview) rozlišujeme tyto hlavní typy:

1. Strukturovaný rozhovor s předem danou strukturou otázek.

Výhodou tohoto typu rozhovoru je časová nenáročnost, jednoduchost, plynulejší proces a větší počet respondentů. Hlavní nevýhodou ale je, že výzkumníci omezují rozhovor vlastní představou.

2. Druhým typem je rozhovor nestrukturovaný (tzv. volné interview). Volné interview se používá poměrně často, protože dotazovanému poskytuje možnost vyjádřit svůj vlastní názor, změnit téma a objevovat dalších souvislostí (Hendl, 2016, s. 173).

3. Třetím typem je polostrukturovaný rozhovor, kdy tazatel sice předem připraví strukturu rozhovoru, ale respondent se touto osnovou nemusí striktně řídit, tazatel může v průběhu rozhovoru pokládat doplňující otázky a získat tak více informací o zkoumaném jevu (Hendl, 2016, s. 173).

Druhou metodou použitou v terénním šetření bylo pozorování. Cílem mnoha výzkumů je pozorování chování a jednání lidí. V rámci pozorování je snahou zjistit, co se

ve skutečnosti děje. Schopnost pozorování jevů se může užívat v každodenním životě. Jde o vizuální, sluchové a v neposlední řadě i pocitové vnímání (Hendl, 2016, s. 191). Rozlišujeme dva druhy pozorování:

1. Zúčastněné – výzkumník je součástí každodenního života zkoumané populace. Výhodou je blízký kontakt s objektem zájmu, nepřekroucené dojmy, bohatství informací o zkoumané populaci. Nevýhodou je stálá existence rizika prozrazení, obtíže při zaznamenávání dat a poznámek. Někdy také nepohodlí a nebezpečí.
2. Nezúčastněné – výzkumník se seznámí s danou populací a neskrývá důvod svého zájmu. Předem seznámí zkoumanou skupinu se způsobem pozorování. Musí ale brát v úvahu to, že chování pozorovaných nemusí být úplně přirozené, mohou změnit svůj normální styl chování, když vědí o účelu přítomnosti pozorovatele (Majerová, 2000, s. 84).

Dále vymezujeme míru utajení pozorovatele při pozorování:

1. Pozorování skryté – výzkumník tají provádění výzkumu:
 - fyzicky – výzkumník pozoruje zkoumaný objekt z dálky
 - sociálně – pozorovatel přijme nenápadnou roli.U skrytého pozorování je významným mínusem pravděpodobnost odhalení. Pak vzniká otázka, zda je tento výzkum vůbec etický. V každém případě výzkumník má dodržovat pravidla práva na soukromí. Pak informace, které by mohly být pro zkoumanou skupinu nepříjemné, je potřeba utajit.
2. Pozorování zjevné – výzkumník netají provádění pozorování a výzkumu (Majerová, 2000, s. 84–85).

4.3 Výzkumný soubor a údaje o respondentech

Výzkumný soubor tvoří 5 respondentů z Rumunska a 5 respondentů z Ruské federace. Výběr respondentů byl nezáměrný. Pro pozorování byla výzkumným souborem etnická skupina Tatarů v jejich přirozeném prostředí při společenské akci a v běžném životě.

Tabulky 1 a 2 obsahují základní informace o respondentech, jejichž výpovědi byly v práci použity. Při přepisování informací od respondentů jsem dodržovala Etický kodex České

asociace pro sociální antropologii (Kokaisl, 2018a). Těm, kteří si přáli zůstat v anonymitě, bylo jméno nahrazeno fiktivními pseudonymy.

Tabulka 1 – Respondenti z Rumunska

Jméno	Pohlaví	Národnost	Zaměstnaní	Věk
R1*	Žena	Tatarská	Pracovnice mešity	55–60
R2*	Muž	Rumunská	Majitel hotelu	40–45
Nida Ablez (R3)	Žena	Tatarská	Redaktorka, moderátorka organizace U.D.T.T.M.R.	30–35
Ali Sevigean (R4)	Žena	Tatarská	Pracovnice tatarské restaurace «Jade Oriental Cafe»	30
Kadir (R5)	Muž	Tatarská	Student	21

**Tito respondenti si přáli zůstat v anonymitě.*

Tabulka 2 – Respondenti z Ruska

Jméno	Pohlaví	Národnost	Zaměstnaní	Věk
Sufija (R-R1)	Žena	Tatarská	Penzistka	76
Rišat (R-R2)	Muž	Tatarská	Zubař	57
R-R3*	Muž	Tatarská	Inženýr	59
Raila (R-R4)	Žena	Tatarská	Sociální pracovnice	55
Regina (R-R5)	Žena	Tatarská	Studentka	22

**Tento respondent si přál zůstat v anonymitě.*

4.4 Průběh výzkumu

Polostrukturovaný rozhovor obsahoval 11 otázek. Rozhovory v Ruské federaci proběhly v období od 23. 6. do 30. 7. 2018, v Rumunsku od 20. 8. do 27. 8. 2018. Rozhovory byly vedeny v angličtině, ruštině, rumunštině a tatarštině, pro zachování získaných informací byly se souhlasem respondentů nahrávány na diktafon. Následně byl proveden překlad a transkripce do českého jazyka ve kterém proběhla jejich analýza.

4.4.1 Terénní výzkum v Rumunsku

Výzkum v Rumunsku započal 17. 8. 2018 a trval 10 dní. K oslovení respondentů byla vybraná oblast Severní Dobrudža na jihovýchodě země, kde je výskyt tatarské menšiny největší. Během výzkumu byly použity dvě techniky sběru dat, polostrukturovaný rozhovor, který probíhal především v angličtině a nezúčastněné zjevné pozorování.

Hlavní sídlo Tatarů se nachází ve městě Constanța, které bylo zvoleno jako první prostředí pro výzkum. Důležitým bodem návštěvy měla být turecká a tatarská organizace „Uniunea Democrata a Tatarilor Turco-Musulmani din Romania“ (U.D.T.T.M.R.). Sídlo této organizace a všechna tatarská muzea a podniky byly na týden zavřeny z důvodu oslav muslimského Svátku oběti. I když se tímto možnost uskutečnění rozhovorů ztížila, tato situace mi poskytla možnost k pozorování v průběhu slavností.

První polostrukturovaný rozhovor byl veden v sídle organizace s administrativní pracovnící. Respondentka (R3) byla aktivně činná v tatarské komunitě a dobře mluvila anglicky. Poskytla mi velké množství potřebných informací, rozhovor byl zaznamenán na diktafon.

Svátek oběti je svátkem rodinným. Večer ale mladí muslimové slaví společně s tematickou hudbou a tancem. Měla jsem možnost se této události zúčastnit, a tak jsem měla zajištěný snadný zdroj informací. Při této příležitosti jsem provedla první nezúčastněné pozorování (P1).

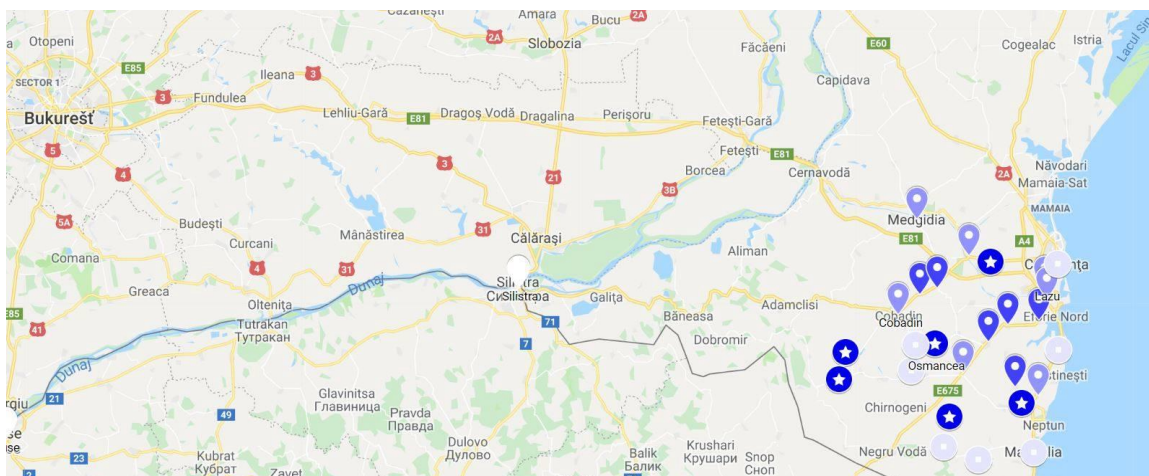
Dalším krokem byla návštěva místních mešit. Zaměstnankyně mešity (R1*) byla ochotná mi poskytnout rozhovor. Kvůli značné jazykové bariéře mezi námi proběhl pokus o konverzaci v tatarštině, který ale nebyl úspěšný, protože rumunská a kazaňská tatarština se od sebe výrazně liší. Proto jsem respondentce předala otázky k rozhovoru v rumunštině a následně analyzovala její písemnou odpověď.

Na shromáždění tatarské komunity v tatarské restauraci jsem uskutečnila další polostrukturovaný rozhovor s pracovnící restaurace (R4) a především jsem uskutečnila druhé nezúčastněného pozorování (P2).

V průběhu terénního výzkumného šetření jsem v tomto regionu navštívila také vesnice s nepatrným počtem příslušníků tatarské menšiny (viz obr. 1). Byly to Valu lui Traian a Tataru. V obou vesnicích jsem našla dvě mešity, které ale byly zavřené. Jazykové porozumění s místními obyvateli bylo velmi těžké a dotázaní mi poskytnout rozhovor odmítli.

Terénní výzkum pokračoval do Bulharska do města Dobrič. Respondenty byli náhodní kolemjdoucí. Z provedených rozhovorů vyplynulo, že tatarská komunita v Dobriči není početná.

Obrázek 1 – Výskyt Tatarů v oblasti Dobruža, Rumunsko

Zdroj: Institutul National de Statistica, 2014

4.2.2 Terénní výzkum v Ruské federaci

Výzkum v Rusku jsem uskutečnila od 20. 6. 2018 do 2. 8. 2018. První fáze výzkumu se odehrávala v republice Tatarstán ve městě Kazaň. V Tatarstánu je více jak 90 % tatarského obyvatelstva a hlavním dorozumívacím jazykem je tatarština. Počet Tatarů v Kazani tvoří kolem 48 % populace a jsou tedy jednou z hlavních etnických skupin. Ve městě je velký počet tatarských mešit, muzeí a škol. Tatarská kultura je zde také velmi rozvinutá. Dalším místem výzkumu byla vesnice Kamyšla v Samarské oblasti, v níž žije pozoruhodná pospolitá menšina Tatarů. Samara je město, které se rozkládá na levém břehu řeky Volhy. Většinová populace je zde ruská, ale díky sousedství s Tatarstánem je zde také tatarská menšina vyznávající islám.

Poslední destinací byla republika Baškortostán a město Belebej. Tataři jsou zde třetí nejpočetnější národnostní skupinou, hned po Rusech a Baškirech. Na území Baškortostánu je hlavním náboženstvím sunnitský islám – což tatarskou a baškirskou skupinu velmi spojuje. V těchto městech jsem provedla pět rozhovorů. Rozhovory s respondenty (R-R1 – R-R5) byly vedeny hlavně rusky, ale také tatarsky.

Důležitým rozdílem při mých výzkumech bylo, že v Rumunsku jsem výzkum prováděla jako pozorovatel tatarské menšiny, ale v Rusku jsem byla jejím členem, byla jsem uvnitř této tatarské komunity. Mohu se na to tedy podívat z obou pohledů. Mínusem je, že ve vlastní skupině se výzkum těžce provádí s profesionálním odstupem, ale výhodou je lepší porozumění a jednodušší interpretace dané problematiky.

5 Praktická část

Tato kapitola je shrnutím výsledků výzkumného šetření. Analyzuji zde zejména data získaná v terénním výzkumném šetření metodou polostrukturovaného rozhovoru a pozorování a dále údaje ze sekundárních zdrojů. Těmito zdroji byly především odborné články a publikace, noviny, časopisy a elektronické dokumenty, které se zabývají zkoumanou problematikou (viz Seznam použitých zdrojů). Praktická část je rozdělena na podkapitoly zabývající se Rumunskem a Ruskem. Uvádím vždy nejprve historický vývoj tatarské minority v dané zemi. Následuje podkapitola věnovaná analýze rozhovorů, která byla provedena otevřeným kódováním. Praktickou část uzavírá Diskuse.

5.1 Historie tatarské minority v Rumunsku

Tataři z oblasti severní Dobrudža představují historickou komunitu, která je z etnického, kulturního a ekonomického hlediska integrovaná a přizpůsobená rumunské společnosti jako celku (Grigore, 2003, s. 34). Kopcovitá, stepní, vyprahlá, řídké osídlená oblast Dobrudža na pobřeží Černého moře odedávna lákala nomádské turkické kmeny a od 15. století prošla intenzivní tureckou a tatarskou kolonizací.

První muslimové, skupina 10 000 – 12 000 anatolských Turkmenů, což je turkický národ žijící na území dnešní Sýrie, kteří inklinují k turecké identitě, byla vedena dervišem Sari Saltikem a usadila se v Dobrudži mezi lety 1263–1264. Tataři se objevili na území dnešního Rumunska ve 13. století, v době první tatarsko-mongolské invaze, ačkoli různé turkické kmeny pronikaly na území budoucích dunajských knížectví od 5. století až do středověku (Grigore, 2003, s. 34).

Dokonce ještě v raném středověku se v tomto regionu usadily turkické národy, jako jsou například Hunové a Bulgaři. Tataři se objevili na území dnešního Rumunska již ve 13. století během rozšíření moci Zlaté hordy nebo přesněji řečeno, kmenu Nogajců, přes severní pobřeží Černého moře, konsolidovaného během osmanského období (Waldman a Mason, 2006, s.106). Po začlenění Dobrudže do osmanské správy koncem 16. století, se osídlení a rozvoj Tatarů v Dobrudži prolínal s přesídlením Turků z Malé Asie. Tataři zde vytvořili kolonii kvůli politickým a ekonomickým zájmům Osmanské říše v tomto regionu (Iordachi, 2002, s. 170).

Jako první se o Tatarech žijících v této oblasti zmiňuje slavný arabský cestovatel Ibn Battúta. Podle nalezených stop je pravděpodobné, že první tatarské skupiny se zde v rámci Zlaté hordy usadily během vlády tatarského vůdce Nogaje, který ovládl severní Balkán až k regionu Dobrudža (Grigore, 2003, s. 34).

Později, v letech 1413–1421 sultán Mehmet I. kolonizoval v regionu Dobrudža jak Tatary, tak Turkmeny z Malé Asie. Další etapa kolonizace v regionu Dobrudža probíhala během vlády sultána Bajazida II., který pozval Volžské Tatary, aby se usadili v jižní části Besarábie a v severní Dobrudži (Grigore, 2003, s. 34).

Většina z takzvaných „dunajských Tatarů“ je potomky krymských Tatarů, kteří se sem přestěhovali v několika vlnách z území Krymu a severního pobřeží Černého moře, obsazených v 18. století carským Ruskem. Během 17.–18. století krymští Tataři neustále migrovali do regionu Dobrudža. Migrace vzrostla do značné míry zejména v době, kdy Rusové v roce 1783 připojili Krym po rusko-turecké válce. Poté, co se krymští Tataři usadili v Besarábii, překročili v první fázi migrace Dunaj a v roce 1812 se usadili v regionu Dobrudža. Druhou skupinou jsou Tataři z jižní Besarábie a Budžaku. V předvečer rusko-turecké války 1877–1878 počet Tatarů na území budoucí rumunské Dobrudži (nyní severní Dobrudža) činil nejméně 150 tisíc lidí (Bhadauria, 2011). Počátkem 20. století se v důsledku zhoršování ekonomických podmínek Turci a Tataři masivně stěhovali do Turecka, takže mnoho vesnic v Rumunsku bylo zcela opuštěno (Grigore, 2003, s. 34).

Mnozí z přesídlených Turků byli Muhádžirové neboli muslimové, kteří se s cílem zachránit svou víru stěhují do jiných zemí. Důvodem migrace bylo násilné připojení Budžaku a Besarábie k Rusku v 19. století (Tasin, 2018).

Důležitým obdobím pro konsolidaci přítomnosti Tatarů v tomto regionu bylo období rakousko-tureckých válek, během nichž byly v Dobrudži pozorovány intenzivnější migrační vlny.

Většina dnešních Tatarů v Rumunsku je potomky krymských Tatarů. První migrační vlna krymských Tatarů během 18. a 19. století následovala po anexi Krymského chanátu carským Ruskem v roce 1783 a druhou krymskou válkou (1853–1856), při které Tataři ztratili svůj majetek, a proto opustili vesnice a města na Krymu (Iordachi, 2002, s. 170). Druhá část Tatarů přišla z Jižní Besarábie a z Budžaku.

Příchodem Turků a Tatarů se zvýšil poměr muslimské populace. Turci a Tataři do značné míry ovlivnili různé oblasti rumunské kultury, jazyk, tradice, hudbu, a dokonce i kuchyň (Cupcea, 2016, s. 6–7).

Období komunistické diktatury v Rumunsku (1947–1989)

Situace Turků a Tatarů v Dobrudži během komunistického období je charakterizována dvěma druhy diskursů, které odrážejí typy jejich retrospektivních postojů a chování k předchozímu režimu. Na jedné straně stojí přijetí a shoda Turků a Tatarů ve vztahu ke komunistickému režimu, obyčejným občanům i zástupcům menšin. Hlavními prvky tohoto diskursu jsou rovnoprávné zacházení s Turky a Tatary s vyloučením jakékoli marginalizace nebo diskriminace (Roth a Kartari, 2017, 221).

Někteří Turci a Tataři byli osobně motivováni touhou po profesionálních úspěších, což je vedlo k přizpůsobení se politické a společenské situaci. Někteří lidé se ale soustředují na každodenní společenský a profesní život a uplynulá léta si v souvislosti s etnickou problematikou nepřipomínají (Roth a Kartari, 2017, s. 222).

Na rozdíl od postavení ostatních muslimských komunit na Balkáně během komunistického období lze život Tatarů a Turků v Rumunsku popsat jako dobrý, v důsledku zachování tradic, možnosti ponechat si svá jména a zachování velkého počtu mešit (Roth a Kartari, 2017, s. 221).

Druhý diskurs odráží retrospektivní pohled, který se zaměřuje výhradně na určité skutečnosti komunistického období, ale přinejmenším v některých případech získá etnický charakter: pronásledování, vydírání, používání záminky jiného sociálního původu při vyloučení dětí ze vzdělávacího systému a nemožnost dalšího vzdělávání pro osoby s politickou historií. Někteří Tataři byli pronásledováni nebo obviněni z vlastizrady, protože byli zainteresováni v pomoci krymským uprchlíkům v Dobrudži, během procesu kolektivizace odmítali darovat půdu nově založeným zemědělským družstvům a odmítali spolupracovat s režimem (Roth, Kartari a 2017, s. 223).

V případě osob, jejichž rodinní příslušníci byli zatčeni, byla příslušnost k tatarské menšině sekundárním problémem a problém etnicity byl nahrazen životem v totalitním státě, s každodenními materiálními obavami a prožíváním osobních dramát (Roth a Kartari, 2017, s. 224).

Přestože původním důvodem pronásledování byla v mnoha případech obvinění z tatarského nacionalismu nebo vztahů s Tureckem, převažovalo pronásledování občanů komunistickým státem a snaha o zajištění živobytí nad potřebou přežití etnika (Roth a Kartari, 2017, s. 225).

Rumunsko za Ceaușesca (1965–1989)

Utvořená a přetrvávající totalitní společnost přísně omezovala svobodu lidí. Prezident Nicolae Ceaușescu byl spokojen nejen se stabilní socioekonomickou situací v Rumunsku, ale také se skutečností, že ti, kteří překáželi etnické monotónnosti země se dělali méně viditelnými. V mnoha ohledech k tomu přispěla urbanizace (Političeskij atlas sovremennosti, 2019).

Přístup rumunské vlády k etnickým menšinám nebyl stálý. V prvních letech komunistické vlády, stát vůči minoritám nezaváděl žádná omezující opatření. Sovětský svaz v této době usiloval o zachování rovnováhy mezi svými novými vazaly a tlačil na vlády zemí pod sférou svého vlivu. Po nějaké době se však komunistům podařilo stav věcí změnit. Zpočátku byla hospodářská situace městské střední třídy nerumunských obyvatel radikálně podkopána znárodněním, pak do měst vpadla vlna přesídlenců, z nichž většina byla samozřejmě Rumuni (Vsemirnaja istorija, 2019).

Vztah k národnostním menšinám se mění, protože posiluje nezávislost Rumunska. Diskriminace etnických menšin je jasně vidět na příkladu maďarské komunity. První špatné znamení pro Maďary bylo uzavření Univerzity v Kluži s výukou v maďarštině v roce 1959. V roce 1968 byla maďarská autonomie zrušena. Od tohoto okamžiku začíná systematické utlačování maďarského jazyka a kultury v oblasti vzdělávání a sdělovacích prostředků (Vsemirnaja istorija, 2019).

Likvidací soukromého majetku a následným vytěsněním jiných národů na okraj společnosti nebo do zahraničí se Rumunsko zbavilo významné části svého bývalého evropského lesku. Města se stala chudšími, ztratila své bývalé sociální a kulturní prostředí. Rumunsko se jako celek stalo mnohem jednotvárnější (Političeskij atlas sovremennosti, 2019).

Rumunská vláda nabrala zkušenosti během 2. světové války při řešení židovské otázky, kdy se projevil přístup k etnické monotónnosti rumunské společnosti. Ve snaze o etnickou monotónnost utlačovali komunisté všechny nerumunské národy v zemi, kromě jednoho – Romů (Vsemirnaja istorija, 2019).

5.2 Současná situace Tatarů v Rumunsku

Etnická situace v Rumunsku je velice pestrá. Početně dominantní obyvatelstvo země v současné době tvoří ortodoxní Rumuni, kteří žijí v dobrých vztazích s ostatními téměř 15

různými etnickými skupinami. Nejvýznamnějšími z nich jsou, kromě Tatarů, také Maďaři, Romové, Turci a Bulhaři, viz tabulka 3 (Kokaisl a kol., 2018).

Tabulka 3 – Etnické složení obyvatelstva v Rumunsku

	2011		1930	
Rumuni	16 792 868	83,46 %	11 118 170	77,9 %
Maďaři	1 227 623	6,10 %	1 423 459	10,0 %
Romové (Cikáni)	621 573	3,09 %	242 656	1,7 %
Ukrajinci	50 920	0,25 %	45 875	0,3 %
Němci	36 042	0,18 %	633 488	4,4 %
Turci	27 698	0,12 %	26 080	0,2 %
Rusové- Lipovci	23 487	0,14 %	50 725	0,4 %
Srbové, Chorvati, Slovinci	23 484	0,10 %	50 310	0,4 %
Tataři	20 282	0,12 %	15 580	0,1 %
Slováci	13 654	0,07 %	50 772	0,4 %
Bulhaři	7 336	0,04 %	66 348	0,5 %
Řekové	3 668	0,02 %	23 161	0,2 %
Židé	3 271	0,02 %	451 892	3,2 %
Poláci	2 543	0,01 %	15 804	0,1 %
Češi do roku 1930 společně se Slováký	2 477	0,01 %	do roku 1930 společně se Slováký	
Arméni	1 361	0,01 %	12 175	0,1 %
Ostatní	1 263 354	6,28 %	54 234	0,4 %
Celkem	18 858 287	100,00 %	14 226 495	100,0 %

Zdroj: Kokaisl, 2014, s. 312-313

Rumunští Tataři žijí především v oblasti Severní Dobruža na jihovýchodě země. Jedná se o turkický národ, hovořící většinou tatarštinou. Tatarská skupina v Rumunsku tvoří 0,2 % obyvatelstva, tj. okolo 24 000 lidí. Dnes rumunští Tataři žijí hlavně ve městě Constanța, ale zároveň jejich nepatrný počet obývá i několik vesnic v okolí, jsou to Valu lui Traian, Tataru, Dulcesti a další (Kokaisl a kol., 2018).

I když krymští Tataři mají své původní území na Krymském poloostrově, jejich počet je mnohem vyšší v jiných oblastech. Tato situace je důsledkem složité historie, která je poznamenána tragickými okamžiky. Existuje mnoho předpokladů o počtu Tatarů na světě. Tatarské komunity jsou také v západní Evropě, USA, Kanadě, Austrálii, a dokonce i v Brazílii. Navzdory tomuto rozptýlu po celém světě čelí Tataři několika hlavním společným problémům: zachování jazyka, tradic a kultury (Urazmanova a Češko, 2001, s. 9–10).

Jako obyvatelé Rumunska s výjimkou komunistického období, měli Tataři v Dobruži podporu v úsilí o zachování své identity.

Hned po rumunské revoluci v prosinci 1989 Tataři v Rumunsku vytvořili reprezentativní organizaci pod názvem *Uiunea Democrată a Tătarilor Turco – Musulmani din România (U.D.T.T.M.R.)*. Od svého vzniku U.D.T.T.M.R. publikuje knihy, časopisy, organizuje a účastní se konferencí, navazuje partnerství s kulturními a vzdělávacími institucemi národního a mezinárodního významu. Těmito aktivitami si tato organizace získala mimořádné sympatie většiny etnických rumunských a jiných menšinových komunit (U.D.T.T.M.R., 2006).

Problém národnostních menšin v Rumunsku má v současné době své vlastní charakteristiky. To je způsobeno řadou důvodů. Za prvé, Rumunsko je velká země a její etnická paleta je různorodá. V Rumunsku žije 16 menšin, které jsou v různé míře sociálně, ekonomicky a politicky integrovány do rumunské společnosti. Za druhé, kvůli změnám hranic po obou světových válkách v Rumunsku existuje problém regionu Transylvánie, kde žije velké množství maďarských občanů. Právě nespokojenost Maďarů z Transylvánie s politikou Nicolae Ceaușesca a jejich otevřená opozice vůči jeho režimu podnítila rumunskou revoluci v roce 1989. Nakonec hospodářský a sociální rozvoj Rumunska je pomalejší a obtížnější než ve většině ostatních zemí EU a tato situace má také vliv na postavení menšin (Barinov a Pantin, 2016, s. 23–24).

Rumunsko má zkušenosti s nacionalismem a většina Rumunů s určitými výjimkami nebyla menšinou v jiné zemi. Bukurešť připouští s určitými výhradami možnost sociální sebeorganizace menšin. V oblastech Rumunska, kde je menšina více než 30 %, existují

dvojazyčné nápisy. Ovšem rumunské zkušenosti jsou v praxi sporné. V rámci výše zmíněného pohledu na Rumuny jako ústavního národa se ústřední vláda snaží upevnit všechny menšiny kolem sebe bez ohledu na významné politické, demografické a sociálně-ekonomické rozdíly mezi nimi. Obecně je třeba poznamenat, že navzdory přítomnosti pozitivního vývoje v oblasti zajištění kulturních a jazykových práv národnostních menšin v Rumunsku byla praktická řešení nejvíce politicky zaujatých otázek (zejména udělení územní autonomie menšinám) odložena na neurčitou dobu (Barinov a Pantin, 2016, 25–26).

Rumunský stát nepovažoval za nezbytné poskytnout Tatarům, stejně jako jiným menšinám vládní podporu a prostřednictvím financování ze státního rozpočtu podporovat jejich institucionální aktivity, kulturní, sociální, redakční činnosti (Info Sud-Est, 2016).

Po anexi Krymu Ruskou federací v roce 2014, se tatarská komunita v Dobrudži stala možná nejlepším místem, jak pomoci svým bratřím na Krymu. Tataři v Dobrudži jsou občany země, která neuznává připojení poloostrova k Ruské federaci a od samého začátku se připojili k sankcím uloženým Moskvě. Morální povinnost Tatarů je nezapomínat na situaci na Krymu a být solidární s příslušníky tamní etnické menšiny Tatarů (Info Sud-Est, 2016).

Zároveň by si Tataři v Rumunsku měli uvědomit, že je povinností každého snažit se zajistit, aby budoucí generace mluvily tatarským jazykem, znaly a pokračovaly ve svých tradicích a zvycích. Z hlediska této problematiky je pozitivní skutečností, že žijí v zemi, která je ve snaze zachovat si identitu podporuje a tuto menšinu nediskriminuje (Info Sud-Est, 2016).

5.3 Organizace muslimských etnických menšin v Rumunsku

Dne 29. prosince 1989, byla vytvořena organizace UNIUNEA DEMOCRATĂ TURCĂ MUSULMANĂ DIN ROMÂNIA (U.D.T.M.R.). Tato unie měla sjednotit celé turecké a tatarské obyvatelstvo Rumunska do jediné organizace národnostních menšin založené na společenství etnického původu, jazyka, historických tradic a islámské víry.

Dne 12. dubna 1990 organizace změnila název na UNIUNEA DEMOCRATĂ A TĂTARILOR TURCO-MUSULMANI DIN ROMÂNIA (U.D.T.T.M.R.). Symbolem organizace je půlměsíc a pětícípá hvězda, viz obr. x. (U.D.T.T.M.R., 2006, hl. 1).

Obrázek 2 – Oficiální znak Uniunea Democrată a Tătarilor Turco – Musulmani din România

Uniunea Democrată a Tătarilor
Turco-Musulmani din Romania

Zdroj: U.D.T.T.M.R., 2006

Cíle organizace

U.D.T.T.M.R. je etnicky založená organizace rumunských občanů turecké a tatarské národnosti, především ale vyznávajících islám. Tato organizace má kulturní, sociální, humanitární a ekonomický charakter. Jejím cílem je uplatňovat práva turecko-muslimské menšiny v Rumunsku. Organizace se také zaměřuje na zachování, rozvíjení a vyjadřování etnické identity Turků a Tatarů v kulturním, politickém, právním, sociálním, ekonomickém, jazykovém a náboženském ohledu.

Zachování a ochrana kolektivních a individuálních práv členů U.D.T.T.M.R. při zachování, rozvoji a projevu národní identity se projevuje prostřednictvím:

- a) Posílení úrovně kultury turecké a tatarské muslimské menšiny, studiem rodného jazyka historie, prosazováním turecké a tatarské kultury a literatury do veřejného či soukromého vzdělávání, publikací a sdělovacích prostředků.
- b) Zajištění zastoupení U.D.T.T.M.R. v rumunském parlamentu, v ústředních a místních orgánech státní správy.
- c) Účasti zástupců při přípravě a přijímání normativních aktů, které se přímo nebo nepřímo týkají národnostních menšin v Rumunsku, a zejména tatarských a tureckých menšin.
- d) Spolupráce se státními orgány, nevládními organizacemi, kulturními a vědeckými organizacemi v Rumunsku za účelem podpory, ochrany lidských práv a základních svobod, zejména národnostních menšin, jak je stanoveno v rumunské ústavě a platných právních předpisech.

- e) Spolupráce s mezinárodními orgány v záležitostech týkajících se dodržování a prosazování práv národnostních menšin, jak jsou přiznána Rumunskem, prostřednictvím mezinárodních úmluv, kterých je Rumunsko členem.
- f) Zachování islámské víry tím, že organizuje a podporuje náboženskou výchovu ve školách a vydává knihy o islámském náboženství. Důležité je vytvoření zdravé, vysoce kultivované mládeže spojené s národními hodnotami a propagující kulturu a tradici tureckých a tatarských menšin.
- g) Podpory turecké a tatarské mládeže za účelem dosažení vysokého stupně odborného a vědeckého vzdělávání ve všech sférách společenského života tím, že poskytuje stipendia v tuzemsku i v zahraničí.
- h) Prosazování vztahů spolupráce, důvěry a vzájemného respektu se všemi národnostními menšinami v Rumunsku za účelem dosažení společných cílů a zlepšení vztahů mezi etniky.
- i) Podpory iniciativy a aktivit členů U.D.T.T.M.M., ochrana a podpora jejich legitimních zájmů ve všech oblastech činnosti.
- j) Zakládání a rozvoje kulturních, vědeckých, sportovních a dalších vazeb, podobných organizací v tuzemsku i v zahraničí, tureckých a islámských náboženství a společenství.
- k) Organizace a provádění mezi-etnických a mezikulturních událostí.
- l) Realizace projektů, programů z evropských a mezinárodních fondů ovlivňujících občany patřící tureckým a tatarským menšinám a dalším národnostním minoritám (U.D.T.T.M.R., 2006, hl. 3).

Činnost U.D.T.T.M.R. je založena především na etických principech. Mezi nejdůležitější patří:

- a) respektování tradic, etnických hodnot a islámské víry;
- b) usnadnění sjednocení tatarských a tureckých komunit v Rumunsku;
- c) rozvíjení a podpora dobrých vztahů mezi většinovou a menšinovou populací (U.D.T.T.M.R., 2006, hl. 4).

Každý člen organizace vykonávající svou funkci má tato práva a závazky:

- a) účastnit se všech akcí organizovaných U.D.T.T.M.R., iniciovat a podporovat akce v souladu s cíli U.D.T.T.M.R. stanovenými tímto statutem, svobodně vyjadřovat své názory a

možnosti v rámci U.D.T.T.M.R. a médií, obdržet morální a materiální podporu od U.D.T.T.M.R.za mimořádných okolností.

- b) dodržovat zákony země, stanovy U.D.T.T.M.R. a být loajální vůči Rumunsku, aktivně se účastnit programů iniciovaných a propagovaných U.D.T.T.M.R., podporovat upevňování a rozvoj vztahů vzájemné důvěry s rumunským národem a národnostními menšinami v celém Rumunsku (U.D.T.T.M.R., 2006, hl. 5).

Mediální stránka podpory a propagace tatarské menšiny je velmi rozšířená. Vydávají vlastní časopis „Qaradeniz“ v tatarském, tureckém, rumunském a anglickém jazyce. Na televizním kanálu „Litoral TV“ mají Tataři svůj vlastní program, který se jmenuje „Tatarii din Romania“ (viz <https://www.tvlitoral.ro/?s=tatarii>). Věnuje se hlavně aktuálním novinkám a nadcházejícím událostem místního tatarského obyvatelstva. Velmi populární mezi tureckou a tatarskou komunitou je také regionální „Radio T“ (viz http://www.rdtb.ro/m.php?p=prdt_ro). Odnedávna na YouTube dokonce existuje i tatarský kanál „U.D.T.T.M.R. Uniunea Tătară“ (viz <https://www.youtube.com/channel/UCHjzEt4aYRrDFveTdY5yE7Q>) (Kokaisl a kol., 2018).

Soužití tatarského etnika s ostatními etnickými skupinami v regionu Dobruža je velice dobré, existuje zde tradice oslav etnické, socio-kulturní a konfesní rozmanitosti. Institucionální vztahy mezi etnickými organizacemi – U.D.T.T.M.R., U.D.T.R., Muftiate, General Consulate of the Republic of Turkey in Constanța, various foundations – a místní a národní instituce jsou také společné, integrující a pozitivní (Preda a kol., 2015, s. 150).

Obrázek 3 – Televizní studio organizace U.D.T.T.M.R.

Zdroj: vlastní foto

5.4 Historie tatarského etnika v Rusku

Tataři jsou turkický národ žijící v centrálních oblastech evropské části Ruska, v Povolží, Uralském regionu, na Sibiři, v Kazachstánu, ve Střední Asii, v Afghánistánu a na Dálném východě (Pochlebkin, 2000, s. 3–7).

Tatarský národ má starobylou a živou historii, úzce spojenou s historií všech národů a Ruska jako celku. Etnonym „Tatar“ se poprvé se mezi tureckými a mongolskými kmeny Střední Asie objevil v 6. – 8. století. Začátkem 13. století byly svazky Tatarů součástí mongolského státu vedeného Čingischánem a účastnily se jeho vojenských výprav. Výsledkem těchto výprav byl státní útvar Zlatá horda, kde ve 13. až 14. století, většinou populaci tvořili Kumáni, kteří však byli podřízeni vládnoucím turkicko-mongolským klanům. To vedlo k přijetí etnonymu „Tataři“ jako symbolu význačnosti, moci a označení třídy vojenské služby, která tvořila elitu společnosti (Pochlebkin, 2000, 13–21).

Autoři mají na vznik tatarského etnika různé názory. Urazmanova a Češko (2001) vyčlenili tři hlavní teorie o původu Tatarů:

Bulgaro-tatarská teorie založená na postoji, že etnickým základem tatarského lidu je bulgarské etnikum, které se utvářelo ve Středním Povolží a na Uralu od 8. století. Hlavní etnokulturní tradice a zvláštnosti současného tatarského národa se utvářely v době Volžského Bulharska a později prošly pouze drobnými změnami v jazyce a v kultuře. Nejdůležitější důsledkem Uluse Džuči neboli Zlaté hordy byl rozpad jednotného státu Volžského Bulharska a jediné bulgarské národnosti na dvě etnoteritoriální skupiny. V období Kazaňského chanátu bulgarské etnikum posílily rané předmongolské etnokulturní rysy, které se zachovaly až do dvacátých let 20. století, kdy etnonym „Tataři“ byl lidu násilně vnucen etnickou a buržoazní mocí (Urazmanova a Češko, 2001, s. 42).

Tatarsko-mongolská teorie progresu tatarského lidu je založena na předpokladu, že se nomádské tatarsko-mongolské etnické skupiny stěhovaly do Evropy a při míšení s Kypčaky a po přijetí islámu během období Zlaté hordy, vytvořily základ kultury moderních Tatarů. Příznivci této teorie popírají význam Volžského Bulharska a jeho kulturu v dějinách Kazaňských Tatarů, vzhledem k tomu, že Bulharsko v té době bylo slabě rozvinutým státem bez městské kultury s povrchně islamizovaným obyvatelstvem. V období Zlaté hordy bylo místní bulgarské obyvatelstvo částečně vyhlazeno nebo přesunuto na okraj města a hlavní

část byla podrobena asimilaci dřívějšími muslimskými skupinami, které přinesly městskou kulturu a jazyky podobné kypčackému (Urazmanova a Češko, 2001, s. 43).

Turkicko-tatarská teorie původu tatarského etnika zdůrazňuje turkicko-tatarské prameny moderních Tatarů, zaznamenává důležitou roli etnopolitické tradice turkických kaganů, Velkého Bulharska, kypčacké a tatarsko-mongolské etnické skupiny stepí Eurasie v jejich etnogenezi. Za hlavní prvek procesů etnogeneze a etnických dějin považují příznivci této teorie faktory formování a rozvoj sebevědomí, náboženství, státnosti, psané kultury a vzdělání.

Tato teorie se zabývá obdobím Zlaté hordy, jako klíčovým momentem etnické historie tatarského etnika, kdy na základě minulých mongolsko-tatarských a dřívějších místních bulgarských a kypčackých tradic vznikla nová státnost, kultura, literární jazyk. Po rozpadu Zlaté hordy do několika nezávislých států byla etnická skupina Tatarů rozdělena do skupin, které se pak začaly rozvíjet nezávisle. Během tohoto období a obzvláště po dobytí tatarských chanátů Ruskem, začala mít velký význam náboženská (muslimská) identita (Urazmanova a Češko, 2001, s. 44).

Starověké a bulgarské období (starověk až pozdní středověk)

Od starověku na území moderního západního Baškortostánu žilo Turkické obyvatelstvo, které jazykem, ekonomickou strukturou a kulturou bylo blízké k Povolžským Tatarům. Populace západního Baškortostánu prokazuje genetickou shodu s bulgarskými kmeny. Uralské země obývaly převážně takové kmeny, které měly obecně bulgarský původ nebo zažily silný bulgarský vliv. Etnický a kulturní vliv Bulgarů a bulharského státu na obyvatelstvo dnešního západního Baškortostánu byl způsoben rozvinutější ekonomickou, kulturní a státní situací. Bulgaři byli turkickým kočovným etnikem a obývali stát Volžské Bulharsko, který po vpádu Mongolů byl součástí chanátu Zlaté hordy. Tento stát ležel kolem středního toku řeky Volhy (Ischakov, 2002).

Po invazi Mongolů a pádu Volžského Bulharska a také v souvislosti s politickou situací ve Zlaté hordě, začíná přesídlování bulgarských skupin nebo skupin ovlivněných bulharským státem východním směrem. Na přelomu 12. – 13. století se kmen Tarkhan přestěhoval do povodí řek Tanyp a Mulanka a sehrál rozhodující roli při utváření permského dialektu jako tatarského (Ischakov, 2002).

O pokračování bulgarsko-baškirské tradice i v období Zlaté hordy, kdy předkové Tatarů z oblasti Povolží a Uralu měli společný osud, se zmiňují i jiní vědci. Podle autorů

(Smirnov a kol., 1956) *Eseje o historii Baškirske ASSR* po porážce bulharského státu Mongoly, zvýšil se příliv Bulgarů na severovýchodní a východní periferie – na území moderního Permu a západního Baškortostánu. Zjevně to bylo částečně důsledkem pochodu baškirských kmenů na sever a severovýchod.

Argument o bulgarském období nevyklučuje kypčackou složku, která sloužila jako základ pro utváření tatarského národa. Podle lingvistek L. T. Mahmutovy (mišarské dialekty) a D. G. Gumashevy (sibiřské dialekty) mají všechny dialekty tatarského jazyka kypčacký základ (Musajev, 2010, s. 207).

Současně se v období mongolské invaze do etnického složení předků tatarského národa začlenily další již nogajsko-kypčacké klany. Historická a etnická komunita Kypčaků v 15. – 16. století je známá v literatuře pod jménem Nogajská horda (Ischakov, 2002).

Tatarská etnopolitická komunita (raný novověk)

S připojením zemí Kazaňského chanátu k Ruskému státu začíná nová etapa – etapa státní a rolnické kolonizace Uralu. Rolnická kolonizace byla primárním důvodem k útěku volžských Tatarů. Důvody útěku byly: politika násilné christianizace; masové pogromy Tatarů v Kazani a okolních vesnicích a posílení feudálního a koloniálního útlaku; neochota být v podřízené pozici; odlišná sociální situace, ve které se domorodá populace ocitla v nově připojených dvou územních jednotkách: Kazaňský chanát a Ural (Chudjakov, 1991, s. 109–113).

Po pádu Kazaňského chanátu politika ruské vlády ve vztahu k národům nově získaného území a rozdílná sociálně-ekonomická situace etnických skupin bývalého Kazaňského chanátu i Baškortostánu předurčila průběh dalších etnických procesů v tomto regionu (Chudjakov, 1991, s. 99–101).

Obyvatelé bývalého Kazaňského chanátu, kteří byli vysídleni z měst, vesnic a zbaveni nejlepší půdy, podléhají vysokým daním. Útek národů Povolží, který začal po pádu Kazaně, pokračuje intenzivně v 17. – 18. století (Ischakov, 2002).

Do doby, než se Baškortostán připojil k ruskému státu, Baškirové formálně zachovali společné kmenové vlastnictví půdy a daně nebyly placeny v nominálním, ale ve společném kmenovém řádu. Daň v Baškortostánu tak nemohla odrážet ani počet, ani národnost, ani migraci lidí nebo domácností, které se účastní platby (Ischakov, 2002).

Vliv politického uspořádání v Rusku na život Tatarů (10. – 20. léta 20. století)

Během revoluce v Rusku v letech 1905–1907 se různé vrstvy Tatarského národa aktivizovaly a vyvolaly naději na obnovu jejich státnosti. Významná část činitelů tohoto období se snažila zajistit, aby se všechny turkické národy Ruska v boji proti koloniálním jednotám spojily a posílily pochopení jejich příslušnosti k společnému turkickému světu.

Vznikaly různé politické strany a hnutí pro šíření poznatků a obnovení národní kultury. Například v Petrohradě se objevila mládežnická organizace nazvaná „Tatar učagy“ (tatarský krb), která sdružovala tatarské studenty. Turkickým národům se také podařilo udržet své zástupce ve Státní dumě (Chajrullin, 2010).

Ve Státní dumě byla vytvořena muslimská frakce, jejíž členové poměrně úspěšně využili své pozice. Počet tatarských poslanců v městských radách Volžsko-Uralského regionu by neměl překročit 20 % z celkového počtu poslanců. Avšak to již nemohlo zastavit národní hnutí turkických národů obecně a zejména Tatarů (Chajrullin, 2010).

1. května 1917 se konal Všestranný muslimský kongres. Zúčastnilo se jej více než 900 delegátů zastupujících 30 miliónů turkického obyvatelstva Ruska. Kongres rozhodl, že by se Rusko mělo stát demokratickým státem, federací rovnoprávných národních republik. V červenci téhož roku se v Kazani konala společná setkání všech ruských kongresů: muslimští občané, muslimští duchovní a muslimští vojáci. Setkání oznámilo rovnost ruštiny a tatarštiny. Jedním z prvních oficiálních dokumentů nové, sovětské vlády byla Deklarace práv Ruských národů, která zaručila svrchovanost všech národů, jejich právo na svobodné sebeurčení, včetně odloučení a vytvoření nezávislého státu. Na základě tohoto dokumentu bylo 4. prosince 1917 v Ufě oznámeno vytvoření státu Idel-Ural. Byly stanoveny zásady, na jejichž základě měly být definovány hranice jednotného hospodářsky a kulturně propojeného státu s Tatarý jako majoritou (Juldašbajev, 2006, s. 253–265).

Bolševická vláda však vytvoření takového státu nemohla a nechtěla umožnit. V předvečer oficiálního oznámení o vytvoření státu Idel-Ural v Kazani bylo zatčeno vedení národního hnutí. Jeho zástupci se nepostavili na ozbrojený odpor, protože nechtěli způsobit krveprolití. Národní rada v Ufě byla rozpuštěna, muslimská centra byla rozptýlena a jejich majetek byl zabaven. Tyto činy odcizily mnoho nacionalistů od bolševiků (Juldašbajev, 2006, s. 40–48).

5.5 Současná situace Tatarů v Ruské federaci

Tataři nemají vlastní nezávislý stát, ale největší počet Tatarů je stále usídlen na území Ruska, a to především v republice Tatarstán, kde do určité míry mají svou autonomii. Počet Kazaňských Tatarů je podle posledního sčítání obyvatel z roku 2010 lehce přes 2 000 000 (Kokaisl a kol., 2018).

Tabulka 4 – Etnické složení obyvatelstva v Rusku

	Mil. lidí		V % z uvedené státní příslušnosti	
	2002 r.	2010 r.	2002 r.	2010 r.
Celá populace	145,17	142,86		
včetně těch, které uvedli státní příslušnost	143,71	137,23	100,0	100,0
Rusové	115,89	111,02	80,64	80,90
Tataři	5,55	5,31	3,87	3,87
Ukrajinci	2,94	1,93	2,05	1,41
Baškirové	1,67	1,58	1,16	1,15
Čuvaši	1,64	1,44	1,14	1,05
Čečenci	1,36	1,43	0,95	1,04
Arméni	1,13	1,18	0,79	0,86
Avarové	0,81	0,91	0,57	0,66
Mordvinci	0,84	0,74	0,59	0,54
Kazaši	0,65	0,65	0,46	0,47
Azerové	0,62	0,60	0,43	0,44
Dargové	0,51	0,59	0,35	0,43
Udmurti	0,64	0,55	0,44	0,40
Marijci	0,60	0,55	0,42	0,40
Oseti	0,51	0,53	0,36	0,39
Bělorusové	0,81	0,52	0,56	0,38
Kabardové	0,52	0,52	0,36	0,38
Kumykové	0,42	0,50	0,29	0,37
Jakuti	0,44	0,48	0,31	0,35
Lezgové	0,41	0,47	0,29	0,35
Burjati	0,45	0,46	0,31	0,34
Ingušové	0,41	0,44	0,29	0,32
jiné národnosti	4,85	4,81	3,40	3,51
kteří neuvedli svou státní příslušnost a osoby, pro které byly informace získány z administrativních zdrojů	1,46	5,63		

Zdroj: Vserossijskaja perepis' naselenija, 2010

5.6 Organizace muslimských etnických menšin v Ruské federaci

Prakticky na všech místech bydliště tatarského obyvatelstva v Rusku fungují různé národní kulturní organizace nebo nezávislá veřejná sdružení. V republice Tatarstán a obecně v celém Rusku existuje mnoho organizací, které pomáhají podporovat a rozvíjet tatarskou kulturu, literaturu, jazyk, náboženství a ekonomiku. Níže jsou uvedeny některé tatarské organizace:

Světové fórum tatarské mládeže

Nedílnou součástí činnosti Světového kongresu Tatarů je účelná práce s mladší generací, která nese kumulované hodnoty a tradice starší generace a zajišťuje tak kontinuitu rozvoje tatarského národa.

Ruská veřejná organizace „Tatarské vesnice Ruska“

Hlavním účelem vytvoření asociace je podpora společensko-ekonomického a duchovního rozvoje tatarských vesnic na území Ruské federace; řešení problémů oživení, zachování národní kultury, vzdělávání, tradic, originality venkovského způsobu života, zlepšení duchovního a morálního vzdělávání dětí a mládeže (viz http://nailtimler.com/tatars_in_russia/tatar_villages_of_russia.html).

Ruská veřejná nadace „Tatarská rodina“

Posláním nadace je oživení duchovních, morálních, národních, kulturních a rodinných tradic; zvyšování statutu rodiny Tatarů pomocí médií; podpora národního kulturního, duchovního rozvoje, vzdělávání národních identit (jazyk, vzdělání, demografie, zachování identity etnických skupin) tatarských rodin žijících na území Ruské federace, republiky Tatarstán.

Ruská veřejná organizace „Federace kureš Ruska“

První veřejná organizace, která stanovila cíl rozvoje a propagace typu národního tatarského boje *kureš*, byla založena na konci 20. století. V průběhu let se organizace

zlepšila, rozšířila, přeměnila. Tato ruská veřejná organizace byla založena v roce 2012 (viz <http://www.russiakoresh.ru/>).

Republikánská veřejná organizace tatarských žen „Ak kalfak“

Účelem vytvoření této organizace je umožnit širokou účast státní politiky pro zlepšení života žen, rodin a dětí; rozvoj návrhů a pomoc státu při řešení nejnaléhavějších problémů týkajících se žen, zejména nezaměstnanosti žen; ochrana mateřství a dětství; podpora velkých rodin; zvyšování úlohy žen ve světových hospodářských a politických procesech; upevnění tatarského národa zachováním národní rodiny, zachováním a rozvojem jazyka a zvyků.

Média

Tatarská televizní a rozhlasová společnost „Nové století“ je velmi rozšířená v Kazani. Je největším mediálním holdingem republiky Tatarstán a regionu Povolží, který se skládá z televizního kanálu *TNV-Tatarstan* (viz <http://tnv.ru/>) a rozhlasu *Bolgar radiosy* (viz <https://bolgarradio.com/>). Televizní a rozhlasové vysílání je především v tatarském jazyce. Tým opustil rámec provinčního tatarského rozhlasu a stal se zdrojem základních informací pro aktivní, nezávislé a úspěšné lidi, kteří dnes určují vývoj Kazaně a velkých regionů republiky, v jejich rodném jazyce. Uspokojuje potřeby moderního posluchače a poskytuje vysoce kvalitní informační a hudební produkt (TNV, 2017).

Kromě toho hrají významnou roli při udržování tatarské kultury a jazyka publikace: Samarské regionální tatarské sociálně-politické noviny *Berdamlek*; Sociálně-politické a kulturní noviny republiky Baškortostán *Kyzyl tan*; Nižněnovgorodské regionální sociální a politické noviny *Tugan jak*; Mládežnické noviny republiky Baškortostán *Omet*; Noviny Tatarů z města Omsk *Tatar doňjasy*; *Janaryš* jsou týdenní rodinné noviny Tatarů a Baškirů žijících v Udmurtsku a další.

Školství

Aby bylo možné uspokojit potřeby dětí tatarské národnosti při studiu rodného jazyka, dějin, kultury a tradic národa, v republice Tatarstán, v republice Baškortostán, v samarské oblasti a dalších ruských městech, byly otevřené a dodnes fungují tatarské základní školy, střední školy a gymnázia.

Tatarské národní školy jsou vzdělávacími institucemi, které vznikly především z iniciativy tatarských komunit a za podpory Ministerstva školství v těchto oblastech. Tyto školy a gymnázia zajišťují oživení a zachování jazyka, kultury a tradic Tatarů žijících v regionu Povolží v historicky vytvořených podmínkách asimilace a integrace (World congress of the Tatars, 2018).

Cílem tatarských škol je výchova, vzdělávání, sociální podpora pro utváření a rozvoj vysoce morálního, odpovědného, iniciativního, kompetentního jedince, který je schopen tvůrčí inovační činnosti (World congress of the Tatars, 2018).

Hlavní myšlenkou národních škol a gymnázií je zachování tradičně pozitivních národních hodnot, důležitých pro tvorbu duchovního a morálního potenciálu jednotlivce. Charakteristickým rysem podmínek interakce všech účastníků vzdělávacího procesu v národních tatarských školách, konkrétně administrativy, učitelů, žáků a jejich rodičů – je upřímná úcta a péče o ostatní.

6 Analýza polostrukturovaných rozhovorů

Pro analýzu údajů získaných v polostrukturovaných rozhovorech jsem zvolila zakotvenou teorii, konkrétně techniku otevřeného kódování. *Jde o teorii, kterou odvozujeme na základě údajů shromážděných při zkoumání daného jevu* (Strauss a Corbinová, 1999, s. 14). Text rozhovorů jsem rozdělila na menší úseky a každé takto vzniklé jednotce jsem přidělila reprezentativní kód (viz také Švaříček a kol., 2007, s. 211). Podle obsahové podobnosti jsem kódy přiřadila do jednotlivých kategorií. Kromě toho, jsem k analýze využila také dostupné dokumenty k danému tématu.

Pomocí otevřeného kódování jsem vytvořila tyto kategorie:

Kategorie první: Státní zásahy do kulturní identity Tatarů

Kategorie druhá: Typické prvky kulturní identity Tatarů

Kategorie třetí: Jídlo a typické pokrmy Tatarů

Kategorie čtvrtá: Projevy etnické identity Tatarů

Kategorie pátá: Religiozita Tatarů

Kategorie šestá: Tatarský jazyk

6.1 Kategorie první: Státní zásahy do kulturní identity Tatarů

Pro Rusko má vztah mezi politikou a národy zvláštní význam, protože etnické složení v Rusku je velmi rozmanité. Většina obyvatelstva v Ruské federaci je ruské národnosti (83 %), Tatarů v Rusku žije okolo 4 %. Celkově v Rusku žije více než sto národů (Vserossijskaja perepis' naselenija, 2010). Řešení národnostních problémů je v Rusku pro mnohé národy možné prostřednictvím kulturně-národní autonomie i přesto, že politici obecně nedokázali omezit proces svrchovanosti jednotlivých národů. To se jasně projevilo na příkladu republiky Tatarstán.

30. srpna 1990 byl Tatarstán první z autonomních republik, která přijala Deklaraci o státní suverenitě. 15. srpna 1991 prezident Tatarstánu podepsal rozhodnutí, na jehož základě byly všechny podniky a organizace umístěné v republice převedeny pod jurisdikci

Tatarstánu. Radikální část národního hnutí měla zájem o úplnou nezávislost republiky, která by prakticky a legálně znamenala odtržení od Ruské federace. Zároveň správně poukázali na to, že Tatarstán nikdy nebyl oficiálně součástí Ruské federace (Otkrytyj urok, 2009).

Tato pozice však neodpovídala názorům většiny tatarského obyvatelstva, a to jak v Tatarstánu, tak i mimo něj. Tatary s ruskou majoritou spojovalo několik staletí společného života v jednom státě tak silnými vazbami, že plány na jejich zlomení byly vnímány jak Rusy, tak Tatary jako nekonstruktivní a škodlivé. Realita je, že se Tatarstán nadlouho a pevně sloučil s Ruskou federací a stal se její nedílnou součástí. Mohlo by tudíž jít jen o zlepšení postavení Tatarstánu v Ruské federaci, o spravedlivější a správnější vymezení práv a pravomocí jeho občanů (Otkrytyj urok, 2009).

Tyto cíle byly implementovány ve Smlouvě mezi Ruskou federací a Republikou Tatarstán o vymezení pravomocí a vzájemném delegování pravomocí, podepsané 15. února 1994. Smlouva obsahuje mnoho ujednání, která opravdu posilují svrchovanost Tatarstánu. Nejdůležitějším úspěchem je ekonomická nezávislost. To lze ocenit, s přihlédnutím k tomu, že v SSSR patřila této republice pouze dvě procenta vlastnictví. Nyní řídí svůj vlastní ropný a průmyslový potenciál. To umožnilo Tatarstánu rozvíjet a realizovat svůj vlastní model ekonomické reformy, který učinil způsob vstupu na trh pro obyvatelstvo hladším a méně zatěžujícím (Otkrytyj urok, 2009).

Také během výzkumu v Rumunsku byla mimo jiné zjišťovaná otázka vlivu státu na tatarskou minoritu. Všichni respondenti odpověděli, že stát nezasahuje do problematiky národnostních menšin. Rovněž nespatřují problémy ve vztazích mezi státem a minoritami, protože proti rozvíjení kultury Tatarů stát také nic nemá.

Jak uvedla respondentka Nida „*V naší organizaci si vážíme toho, že rumunská vláda nijak výrazně nezasahuje do naší činnosti. Jako nezisková organizace jsme svým způsobem na podpoře státu závislí, na druhou stranu je naše společnost poměrně autonomní, a to i díky finančním zdrojům plynoucím z našich projektů a samozřejmě od našich členů a podporovatelů. Nejsou mi známy informace o tom, že by v naší komunitě někdo ze strany státních orgánů pozoroval nebo zažil nějaké nestandardní jednání z důvodu jejich etnické příslušnosti.*“

To lze doložit také textem s názvem Minoritati z roku 2013, kde se rumunská vláda zavazuje zachovat právo udržovat a rozvíjet svobodné vyjádření etnické identity pro všechny občany národnostních menšin (Guvernul României, 2013).

Pokud jde o poskytování místních veřejných služeb obecně, v Rumunsku neexistuje podle respondentů žádná diskriminace vůči příslušníkům etnických menšin. V oblasti základních služeb jsou všem etnickým skupinám poskytovány stejné šance. V místních radách je v souladu se zákonem zajištěno proporcionální zastoupení menšin. Použití menšinových jazyků, není vždy možné i když je předepsáno zákonem.

6.2 Kategorie druhá: Typické prvky kulturní identity Tatarů

Většina Tatarů jsou muslimové. Dodržování muslimských předpisů v dnešní době však není tak striktní, a to nejen v Rumunsku, ale i v jiných oblastech. Každoroční svátky, které jsou slaveny, zahrnují hlavně náboženské svátky, které jsou mimochodem společné etnickým skupinám Turků a Tatarů. Náboženské svátky tvoří jejich kulturní identitu.

Oslavy muslimských svátků jsou orientovány hlavně na podporu soudržnosti muslimské komunity a k ověření pozitivních vztahů s ostatními etnickými komunitami. Nejdůležitější svátky muslimů jsou Svátek přerušení půstu a Svátek oběti. Během prvního svátku muslimové pomáhají potřebným a darují jim například jídlo nebo peníze. V průběhu druhého svátku pak lidé obětují ovce nebo kozy o které se také dělí s potřebnými. Při slavnostních večerech se mladí setkávají a oslavují společně s tematickou hudbou a tancem. Účast na těchto setkáních udržuje přátelství, známosti a podporuje vztahy mezi mladými muslimy. Dlužno říci, že na oslavy jsou také zváni i ostatní přátelé nevyznávající islám. Pokud jde o muslimy z Ruska a z Rumunska uvádíme zde jejich nejdůležitější svátky.

Ramadán

Ramadán je devátým měsícem muslimského kalendáře, v němž všichni muslimové musí dodržovat půst. Podle legendy zrovna v tomto měsíci archanděl Gabriel přišel k proroku Mohamedovi s prvním božským zjevením, které se stalo jedním z posvátných kánonů islámu a toto bylo zaznamenáno v Koránu. Ramadán musí dodržovat každý věrný muslim, stejně jako hadždž. Alespoň jednou v životě musí každý muslim vykonat hadždž neboli svatou pouť do svaté pro muslimy Mekky. Typickým znakem pro Ramadán je dodržování půstu v předepsaných denních hodinách, tj. od východu do západu slunce muslimové nesmí jíst ani pít, ani se dopouštět tělesného potěšení. Člověk může jen pracovat, číst súry Koránu a dělat věci, které by mohly být vhodné pro Alláha.

„V noci půstu můžete vstoupit do důvěrnosti se svými ženami, vaše ženy jsou pro vás rouchem a vy jste rouchem pro ně. Alláh ví, že se zrazujete sám sebe, když neposloucháte Alláha a vstupujete do sexuální intimity s manželkami v noci během postní doby v ramadánu, a proto přijal vaše pokání a odpustil vám. Od nyní vstoupíte s nimi do důvěrnosti a usilujte o to, co vám Bůh předepsal. Jezte a pijte, dokud nebudete bílé nitě rozlišovat od černých a pak držte půst až do noci. Nevstupujte do důvěrnosti, když jste v mešitách. Toto jsou omezení Alláha. Nepřipojujte se k nim. A tak Alláh objasňuje své znamení lidem – možná se budou bát“ (Korán 2, s. 187).

V některých ohledech jsou zákony Koránu velmi tolerantní. *„Půst by měl trvat určitý počet dní, a jestliže někdo z vás je nemocný nebo je na cestě, nechte je dodržovat postní dobu v jiném čase a ti, kteří se mohou potýkat s obtížemi během půstu, by měli v rámci spasení nakrmit chudáka. A pokud někdo dobrovolně dělá dobrý skutek, pak pro něj je to ještě lepší“ (Korán 2, s. 184).*

Svátek oběti

Svátek oběti se koná 10. den dvanáctého měsíce muslimského kalendáře a je načasován ke konci hadždži. Podle Koránu přišel anděl Gabriel k proroku Ibrahimovi a dal mu příkaz od Alláha, tento zněl obětovat prvorozené dítě. Ibrahim měl v úmyslu vydat se do Mekky, aby vykonal rituál oběti. Ale jak se ukázalo, byla to zkouška, které Alláh Ibrahima vystavil. Skutečnou obětí byl beránek. Bůh byl Ibrahimovi vděčný za prokázanou věrnost a oběť ve jménu víry. Svátek oběti symbolizuje velikost Alláha a nepochybnou poslušnost každého muslima jeho vůli.

Svátky přispívají k formování a vytváření kultury, národního uvědomění, národní hrdosti, zároveň jsou jedním z nejefektivnějších způsobů realizace, uspokojování pocitu národnosti (Urazmanova, 2001, s. 6). Rituály a zvyky mají jasně rozvinutý etnický charakter. Je to jedna ze složek definice etnicity (Urazmanova, 2001, s. 5).

Všechny národní tatarské svátky se nazývají *bayram*, což v překladu znamená „jarní krása“ nebo „jarní oslava“ a níže jsou uvedeny nejznámější svátky Tatarů. Národní svátky jsou pro Tatary Volžsko-Uralského regionu významným etnickým faktorem a získávají zvláštní význam v jejich etnickém vědomí.

Sabantuj

Sabantuj je oblíbeným svátkem, který se slaví po skončení hospodářské sezóny. Lze jej přirovnat k festivalu, ovšem s tatarskou tematikou. Jak uvedla respondentka Raila „*Svátek probíhá s využitím všeho, co se týká tatarské národnosti. Jsou to národní kroje, národní jídlo, hudba, tance, projížďka na koních. Oslavy trvají až několik dní.*“

Svátek je založen na dvou hlavních principech – *maidanu* a sběru dárek k obdarování vítězů (srv. Urazmanova, 2001, s. 44). *Maidan* je místo konání soutěže, většinou jde o velkou louku, kde se koná slavnostní obřad, hry i soutěže.

Podle respondentů byl dříve *Sabantuj* venkovským svátkem. Obřady, které jsou součástí svátku *Sabantuj*, lze rozdělit do dvou skupin. První skupina není funkčně spojena se svátkem, zahrnuje přípravu kaše, či různé manipulace s vejci. Druhá část svátku je dostih, který je jeho hlavní událostí. Účast na dostizích byla považována za prestižní (srv. Urazmanova, 2001, s. 41).

V rámci oslav mohou konat také zápasy v tatarském národním boji *kureš*. Zápas pokračuje, dokud jeden ze zápasníků není prohlášen za poraženého. Po několika úspěšných soubojích se vítěz stal uchazečem o titul nejsilnějšího zápasníka. Tento boj je určen jen chlapcům a mužům, ženy a dívky přihlížejí a bojovníky povzbuzují.

Tatarské obřady při narození dítěte

Respondentka Raila uvedla: „*Porodní bába, která pomáhá při porodu dítěte také zavazuje a přeřízne pupečník novorozence. Pupeční šňůra se zabalí do košile otce. Dále se uskutečňuje obřad avyzlandpru, což znamená zkusit, kdy se ret dítěte namaže medem. Příští den se koná rituál dětské lázně, kdy porodní bába pomáhá s koupáním dítěte. O několik dní později je pozván do domu mulláh, aby vykonal rituál výběru jména, který je řízen muslimským kalendářem. Předpokládalo se, že další osud dítěte zcela závisí na jménu, které mu je vybráno.*“

Tatarské svatební obřady

Od počátku islámu se muslimové domnívali, že manželství je zdrojem lásky, soucitu a porozumění; a svatební obřady jsou zajímavé a atraktivní dodnes: „vykoupení“ nevěsty (*kalym*); získání věna nevěsty (*birne*); náboženský obřad sňatku (*nikach*), na kterém je přítomný mulláh a spojuje sňatek před Bohem.

Jak jsem zjistila a také znám z osobní zkušenosti, svatební obřad je složitý soubor zvyků a rituálů, které odrážejí nejen sociální a právní normy dané doby, ale i pozůstatky z předchozích etap vývoje (srv. Urazmanova a Češko, 2001, s. 340).

1. etapa: Kalym

Každé svatbě předchází takzvané „spiknutí“, kterého se aktivně účastní dohazovačka nebo starší příbuzný potenciálního ženicha. Respondentka Regina k tomu dodává: „*Nevěstu mohou unést a schovat a ženich, aby ho k ní pustili, musí projít soustu soutěží a taky zaplatit spoustu peněz.*“ Pokud rodiče dívky se sňatkem souhlasí, následuje vyjednávání, během kterého se obojí rodiče zaměřují na organizační a majetkové záležitosti: čas a místo svatby, velikost věna nevěsty, velikost *kalymu*, za který si ženich nevěstu vykoupí. Nevěsta by měla dokončit přípravu věna, které začala shromažďovat od 12 do 14 let. V podstatě to je oblečení pro ni a pro budoucího manžela. Než dívka vstoupí v manželství, musí se rodiče ujistit, zda je ženich schopen zaplatit poplatek neboli *kalym*. Ženich vybírá peníze, kupuje dárky pro nevěstu, rodiče a příbuzné, kupuje věci pro budoucí domov. Po úspěšném spiknutí je nevěsta nazývána snoubenkou.

2. etapa: Svatební obřad a oslava

Rituál manželství a svatební hostiny se koná v domě nevěsty. Ženich je v domě svých rodičů a nevěsta, obklopená svými přáteli, stráví den v takzvaném domě nevěsty a ženicha. Tam dívky věští a snaží se zjistit, jaký je budoucí osud nevěsty v manželství.

Svatba začíná náboženským obřadem manželství, který se nazývá *nikach*. Na tento obřad je vždy pozván mulláh. V knize manželství mulláh napíše podmínky manželství. Pak se zeptá na souhlas mladých s tímto sňatkem. Po vyslechnutí kladné odpovědi mulláh čte výňatky z Koránu věnované manželství. „*Na konci modlitby manželství je považováno za religiózně uzavřené, což je pro Tatary a muslimy důležitější než uzavření manželství na úřadě*“ (Sufija). Pak následuje slavnostní muslimský oběd.

Nikach ve své kráse je podle muslimského náboženství zákonem Alláha, základní kámen pro spojení muže a ženy, nezbytný pro pokračování lidstva, narození dětí a zachování rodiny. Islám činí tento základ smysluplným a zcela odmítá skromnost a opovržení manželských svazků vytvořených ze zlých důvodů (Islam today, 2014).

Následující den jde ženich doprovázený svými přáteli do domu nevěsty. Ženich a jeho doprovod jsou přivítáni řadou vtipných rituálů. „*Po úspěšném zvládnutí všech rituálů*

ženicha doprovázejí k nevěstě“ (Sufija). Dalšího rána jsou novomanželé pozváni do lázně. Hosté jsou pozváni do domu a na večeři. Odpoledne se provádí další rituál. *„Pak je pozvaná taky nevěsta. Sedí na kolenou, otočená čelem do rohu jizby“* (Sufija). Dívka vyjadřuje svou rezignaci k osudu lyrickou písní. *„Tchyně, sestry nevěsty a starší sestra ženicha střídavě přicházejí k nevěstě a pohladí jí záda, mluví laskavá slova nebo naučí, jak se chovat ke svému manželovi“* (Sufija). Poté nevěsta dostane dary nebo peníze. Večer se hosté vrátí domů.

V tomto stadiu svatebního obřadu manžel pobývá s manželkou po dobu jednoho týdne, poté se vrátí do rodičovského domu, mladá manželka nadále žije se svými příbuznými, ale manžel ji každou noc navštěvuje. Tyto návštěvy mohou trvat od šesti měsíců do dvou let. V této době manžel buď postaví nový domov pro svou rodinu, nebo si vydělá peníze, aby zaplatil plnou velikost *kalymu*.

3. etapa: Společné soužití

Druhá svatební hostina se koná poté, co manžel přivede svou ženu do nového domova. Žena vykoná rituál zasvěcení domu. Předpokládá se, že se potom s novými rodiči lépe pozná a rychle si zvykne na dům. Někdy bývá mladá žena poslána pro vodu do nejbližšího jezera nebo řeky. Současně sledují, kolik vody se vylije z kbelíků: čím méně – tím více se mladá žena respektuje (srv. Urazmanova a Češko, 2001, s. 345). V každém případě, během moderních svateb se už výše uvedené rituály a obřady nemusí vždycky konat. Avšak částečně tyto obřady přetrvávají v tatarských komunitách i do dnešních dnů.

Kureš – národní boj

Příkladem události specifické pro tatarské etnikum je slavnostní zápasení „*kureš*“, neboli národní boj, který je jedním ze starých tradičních sportů (Kokaisl a kol., 2018). V Rumunsku každoročně organizuje soutěže v bojích *kureš* U.D.T.T.M.R. Obvykle začínají 1. května ve městě Vala lui Traian a pokračují v jiných lokalitách obývaných etnickými skupinami Tatarů, čímž se stávají širší oslavy komunity. Důležitost tohoto sportu pro Tatary spočívá zpravidla v jeho původu. V souvislosti s předchozími generacemi je *kureš* označován jako druh boje, který praktikovali naši předkové.

Dříve byly tatarské boje praktikovány pouze na svatbách. Tatarské zápasy jsou důležité nejen jako události, které označují potvrzení etnického původu, ale také z pohledu vymezování mezietnických vztahů jak na úrovni oficiálního, tak i individuálního diskurzu Tatarů. Všechny národnosti se připojují a nejsou diskriminovaná žádná jiná etnika.

„Kromě toho, aby se zachovala tradice tatarského folklóru, byly vytvořeny umělecké soubory v některých městech oblasti Dobruďa. Festival tureckého a tatarského kroje, tance a písně pořádaný Unii spojuje všechny tyto folklorní soubory z Dobruďi spolu s pozvanými skupinami z Ukrajiny, Krymu, Turecka, Makedonie, Bulharsko a Kazachstánu“ (Nida).

Festival je významnou událostí i pro posílení vazeb mezi tatarskými komunitami z území jejich původu. Dva dny festivalu jsou opravdovou přehlídkou národních krojů, která se koná na koních, za účasti místních i pozvaných souborů. Festival zahrnuje ve svém programu společně s tatarskými, tureckými a rumunskými uměleckými reprezentacemi další etnické komunity žijící v Dobruďi (srv. Cupcea, 2016, s.11).

6.3 Kategorie třetí: Jídlo a typické pokrmy Tatarů

Tatarská kuchyně je výsledkem dlouhé historie vývoje celého národa, který byl ovlivněn životními podmínkami, kulturními a náboženskými rysy tatarského národa. Rozmanitost a bohatost tatarské kuchyně také zahrnuje převzetí některých prvků z gastronomických tradic kuchyní jiných národů: íránské, uzbecké, turecké, arabské a kavkazské.

Od starověku byli Tataři nomády, kteří téměř po celou dobu cestovali se svými rodinami, koňmi a věcmi. V takových podmínkách je obtížné si představit bohatou a rozmanitou kuchyni. Měla být hlavně výživná a také mít vysokou energetickou hodnotu (srv. Achmetzjanov, 1969, s. 6).

„Základem stravy Tatarů bylo vždy maso. Nejčastěji se jednalo o koňské maso a skopové maso. Většina hlavních jídel tatarské kuchyně mohla být vařena v kotlíku nebo kotli“ (Rišat). Koně nebo ovce nejsou jen zdrojem masa, ale také mléka. Maso se různě upravovalo, nasolováním, sušením nebo uzením. Kazylyk neboli sušená klobása z koňského masa je stále jednou z oblíbených tatarských jídel (srv. Achmetzjanov, 1969, s. 19). Mléko a mléčné výrobky hrály důležitou roli ve stravě starých Tatarů. Připravovali a pili hlavně kumys, což je nápoj z kvašeného kobyliho mléka, katyk je dalším kvašeným mléčným nápojem.

Způsob života Tatarů se postupně měnil. Po čase se Tataři usadili po celém Rusku a národní tatarská kuchyně se začala doplňovat novými produkty a pokrmy, přijímáním kulinářských tradic ostatních národů. Tataři začali hospodařit, změnili způsob života a usadili se. Toto posloužilo rozmanitosti tatarské kuchyně.

„Podle Koránu platí také pro potraviny určitá omezení. Zakázáno je vepřové maso; maso dravých zvířat a dravých ptáků; maso psů, oslů a mulů; genitálie, endokrinní žlázy, žlučník, močový měchýř nebo zvířecí krev. Jeden z hlavních zákazů se týká vína a jiných alkoholických nápojů. Podle mě, je daný seznam omezení rozumný a užitečný nejen pro muslimy, ale i pro lidi, kteří praktikují jiné náboženství“ (Rišat). Existuje také halal. Je to povolení z hlediska islámu, rozšířené také na potraviny. Nejsou povolena zvířata, která zemřela přirozenou smrtí nebo byla zabita jinou, nepovolenou metodou. Zvířata musí být poražena jménem Boha spolu s přečtením zvláštní modlitby. „Ale i halal potravina může být škodlivá, pokud je konzumována v nevhodném čase, ve špatné náladě neboli byla špatně připravena“ (Ali).

Dnes jsou Tataři rozptýleni po celé Eurasii a přirozeně dodržují kulinařské tradice lidí, mezi kterými žijí. Ale tam, kde existovaly více či méně velké a stabilní asociace Tatarů, například v Tatarstánu, stejně jako Baškortostánu, Kazachstánu, zůstávají tradice tatarské národní kuchyně beze změn. Rozmanitost tatarské kuchyně byla ovlivněna otevřeností Tatarů komunikovat s ostatními národy, jejich náchylností k pozitivním kulturním jevům jiných národů.

„Mezi oblíbené tatarské pokrmy patří:

- *Kystybyj* – čerstvé placky s různými náplněmi masa, sýra, zeleniny, většinou ale s brambory.
- *Beliš* – tradiční otevřený koláč s kachnou, většinou také se spoustou cibule a brambor.
- *Čebureky* – smažené ploché pečivo plněné mletým masem.
- *Tatarský vývar šulpa* – velká polévka s množstvím přísad: maso, zelenina, nudle.
- *Čak-čak* je známá pochoutka v Rusku, která je vyrobena z těsta s medem.
- *Tatarský pilaf*-vařené skopové nebo hovězí maso v hlubokém kotlíku na živočišném tuku s přídavkem zeleniny nebo ovoce.
- *Kojmak* – malé palačinky z kynutého těsta zapékané v troubě.
- *Pelmeně* – stejně jako v ruské kuchyni, jsou zhotoveny z nekvašeného těsta, plněné mletým masem. Co lze srovnávat s pravým vývarem šulpa, dobrým pilafem, belišem a čak-čakem! Tyto a další výrazné, chutné a zdravé pokrmy tatarské kuchyně vyzdobí jakýkoliv stůl, a to jak v každodenním životě, tak na svátky“ (Sufija).

Gastronomie Tatarů v Rusku a Rumunsku je velmi podobná. Není se však čemu divit. Je to důsledkem společného původu a společné historie. Avšak specifické místo přemístění také ovlivnilo kuchyň daného etnika.

6.4 Kategorie čtvrtá: Projevy etnické identity Tatarů

Terénní výzkum se především zaměřil na nejdůležitější prvky, které utvářejí etnickou identitu Tatarů v Rusku a Rumunsku. Každý národ má svůj vlastní národní charakter, rozvíjený po staletí, vyjádřený charakteristickým stylem života a etnickou identitou. Uvědomění si příslušnosti k etnické skupině naplňuje jedince pocitem sebeúcty a hrdosti. V této kategorii bych chtěla shrnout vše, „... *co odlišuje Tatara od ostatních*“ (Ali).

Tataři mají vlastní charakteristické, převážně pozitivní rysy, odlišující je od jiných národností. O Tatarech se hovořilo jako o pracovitých lidech, kteří jsou vždy připraveni pomoci jiným. K tomu byla také přidána touha po poznání, trpělivosti, čestnosti a štedrosti. Rodinný život Tatarů byl vybudován na základě Koránu v kombinaci se systémem islámského náboženského práva šaría a bylo to zrovna náboženství, které sloužilo jako základ pro formování tatarské kultury, zvyků a tradic. Ve společnosti byla role rodiny jasně definována a v rodině bylo jasně určeno postavení rodičů, starších lidí a dětí. Vztahy mezi příbuznými, sousedy, dalšími členy společnosti, stejně jako rozdělení majetku, dědictví a řešení sociálních problémů byly provedeny podle sůry islámu. Vše, co bylo v islámu zakázáno, bylo považováno za nepřípustné. „*Takové zlo jako krádež, opilost, rozvracení, vážné zločiny se mezi Tatary neuskutečňovalo*“ (Rišat).

Aktuálním tématem pro tradiční Tatary je také postavení hlavy rodiny, kdy otec nebo nejstarší muž dělá všechna důležitá rozhodnutí, žena má pouze právo na poradní hlas. V některých tatarských rodinách děti nemohou sedět u stolu, dokud nepřijde hlava rodiny. Kult otcovství, nadřazenost mužského pohlaví v rodině není pro Tatary v našem feminizovaném věku zastaralá. Kultura tatarského etnika také může ukázat, že jedinci zůstávají věrní svým kořenům a minulosti. Dá se také říci, že mezi moderními etnickými Tatary stále existuje ctnost starších a není zohledněné ani postavení, ani osobní příbuznost: věk je jedinou a rozhodující podmínkou. Starší lidé jsou ctěni, protože žili život, který mladí lidé musí ještě projít.

„*Zvyk, který pronikl do charakteru s mlékem, vyjde pouze spolu s duší*“ říká tatarské přísloví.

Nicméně národní charakter Tatarů v různých zemích má své vlastní rozdíly a tatarská komunita také postrádá určitou uzavřenost a disciplínu. Jakýkoli vliv odlišné národní kultury je považován za hrozbu pro zachování identity, včetně tatarské skupině velmi blízkého

tureckého společenství v Rumunsku. Je však důležité zmínit kulturní vazby s Tatarstánem a s Tatary celého světa prostřednictvím turecké a tatarské organizace v Dobrudži, která pomáhá Tatarům v Rumunsku zachovat a rozvíjet jejich kulturu.

Mnozí etnologové poznamenávají jedinečný fenomén tatarské tolerance, který spočívá v tom, že v celé historii Tataři nebyli iniciátory jakéhokoli konfliktu na etnických či náboženských základech. Etnologové jsou si jisti, že tolerance je nepostradatelnou součástí tatarského národního rázu.

Ohledně projevů etnické identity v Rumunsku jsem měla dlouhý rozhovor s respondentkou Nidou, která řekla:

„Výbor žen v rámci naší organizace provádí gastronomické festivaly, kde jsou všichni vítáni. Ženy sami připravují typické tatarské pokrmy, festival probíhá za doprovodu národní hudby. Tato událost přispívá k upevnění vztahu a soudružnosti tatarské komunity. Velmi populární je národní boj kureš, kterého se účastní mladí muži. Je to opravdu velká slavnost, kterou by každý měl navštívit. A teď v tomto týdnu, kdy se slaví Kurban-bajram každý oslavuje tento velký svátek doma s rodinou. Avšak večer se mládež shromáždí v klubu a bude probíhat oslava především mezi místními komunitami muslimů Tatarů a Turků, ale večeru se také zúčastní i naši rumunští kamarádi. Během večeru se pouští tematická hudba, všichni tančí, oslavují a baví se mezi sebou.“ Nida mne pozvala na tuto komunitní oslavu.

6.5 Kategorie pátá: Religiozita Tatarů

Tatarové praktikují islám více než tisíc let. Toto náboženství určuje jejich morální a duchovní pohled na svět. Jeho základy pronikají do všech sfér bytí, společenských a rodinných vztahů, zvyků a tradic. Síla víry inspiruje pravého muslima k dobrým skutkům a odrazuje jej od skutků hříšných.

Jedním z největších muslimských center v Rusku je dnes Kazaň. Navzdory státním a politickým změnám, si moderní obyvatelé Tatarstánu pamatují, ctí a sledují náboženství zděděná od svých předků. Ohledně soužití muslimů a pravoslavných v Rusku se vyjádřil Respondent (R-R3*) žijící v republice Baškortostán: *„Baškirové a Tatarové žijí v Rusku již dlouhou dobu a v regionech, kde žijí, náboženství mírumilovně koexistují: společně odpočívají během muslimského svátku oběti, muslimové a ortodoxní věřící oslavují společně pravoslavný svátek Velikonoce a nevznikají žádné problémy.“*

Ve městě Kazaň se 20. července 2018 prezident republiky Tatarstán Rustam Minnichanov zúčastnil plenárního zasedání 9. Ruského fóra tatarských náboženských osobností „Národní život a náboženství“. Pak promluvil o náboženství a rodném jazyce: *"Islám dnes v Rusku roste. Posledních 30 let bylo spousta práce s duchovenstvem. Dnes v Rusku je 4000 mešit, pouze v Tatarstánu je jejich jeden a půl tisíc. Tataři jsou druhým největším národem v Rusku. Tatarské muslimské náboženské osobnosti mají velký přínos. Jak víte, otázka rodného jazyka byla také vznesena. Opravdu potřebujeme vaše názory, váš postoj k tak závažným problémům"* řekl prezident Rustam Minnichanov (Islam today, 2018).

„Dnes se prostřednictvím náboženství snažíme vyřešit problémy zachování našeho rodného jazyka. V Tatarstánu, Baškortostánu tyto problémy ještě lze vyřešit, zatímco v jiných oblastech zůstávají mešity jediným místem. Proto se spoléháme na vás. Domníváme se, že v budoucnu budeme spolupracovat na zachování našeho rodného jazyka a tatarských národních tradic“ řekl Rustam Minnichanov tatarským náboženským osobnostem (Islam today, 2018).

Muslimská komunita z oblasti Dobrudža, která představuje sunnitský, hanífovský mazhab, je složená z dvou hlavních etnických skupin: Tatarů a Turků. V současné době muslimové z Dobrudži nebo ze zahraničí žijí ve všech důležitých městech v Rumunsku ve více nebo méně stabilních komunitách (srv. Grigore, 2003, s. 34).

Respondentka Nida ze města Constanța, kde je šest mešit, je muslimkou, ale přiznává, že občas navštíví ortodoxní církev a její pravoslavní kamarádi také slaví Svátek oběti, což je jedním z největších muslimských svátků.

V případě sňatků mezi Tatary a Rumuny nejsou muslimské kánony vždy dodržovány. To potvrzují slova mé Respondentky (R1*): *„Dnes mezinárodní manželství nikoho nepřekvapí. Tento jev se stal samozřejmostí. To však neznamena, že v takové situaci neexistují žádné problémy a nedochází k žádnému nedorozumění.“*

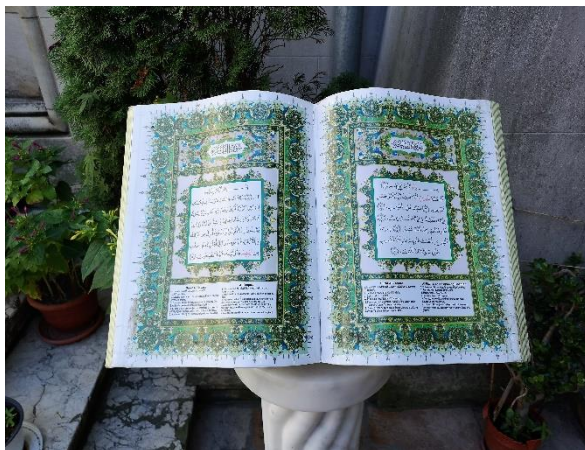
Obecně platí, že převažující zásadou je zásada dohody páru, v tomto případě každý z novomanželů udržuje své náboženství, umožňuje dětem rozhodnout se mezi křesťanstvím a islámem. Situace je však vždy individuální a v případě muslimského otce ve většině případů rodina v budoucnu přijme islám. Rodiny ale také dodržují biculturní přístup bez ohledu na oficiální náboženskou volbu a prvky specifické pro obě kultury, muslimské a křesťanské, jsou vzájemně přenášeny z oslav svátků muslimů spolu s pravoslavnými svátky až po kulinářské zvyky.

Obrázek 4 – Muslimský půlměsíc na vrcholu minaretu mešity „Moscheea Carol I” v Constanțe

Zdroj: vlastní foto

Obrázek 5 – Korán-posvátná kniha muslimů

Zdroj: vlastní foto

Obrázek 6 – Interiér muslimské mešity

Zdroj: vlastní foto

Obrázek 7 – Mešita „Geamia Hunkar” v Constanțe

Zdroj: vlastní foto

6.6 Kategorie šestá: Tatarský jazyk

Na první pohled lze za hlavní prvek etnické identity Tatarů považovat jazyk. Tataři jsou na svůj jazyk opravdu hrdí. Respondentka z Kazaně Regina uvedla: „*Můj rodný jazyk je ruský. Ale tatarský jazyk se stal mým druhým mateřským jazykem. Hovořím tímto jazykem*

už od útlého věku, komunikuji s příbuznými, s některými přáteli, studovala jsem tento jazyk ve škole. Tatarský jazyk je velmi bohatý a krásný! Jsem hrdá, že v originále mohu číst díla mnoha ruských a tatarských spisovatelů a básníků! Mým snem je dokonale zvládnout tatarský jazyk.“

Jak už bylo výše naznačeno, jazyk je jedním z nejdůležitějších prvků vytváření národního charakteru. Během mého výzkumu v Rumunsku jsme si s Tatary ne vždy porozuměli v tatarské komunikaci. Nejzásadnější rozdíl je totiž v tom, že Tataři v Rusku a Rumunsku používají různé dialekty, a také v Rumunsku používají latinku, kdežto v Rusku se používá azbuka. Z tohoto důvodu popíši situaci v Rusku a v Rumunsku zvlášť.

Tatarský jazyk v Rusku

Tatarský jazyk patří do kypčacko-bolgarských jazyků, které tvoří samostatnou podskupinu kypčackých jazyků turkické větvi altajské jazykové rodiny. Nejbližším jazykem tatarštině je baškirština. V současné době je tatarský jazyk spolu s ruským jazykem je státním jazykem Tatarstánu (zákon z roku 1992) (srv. Černych, 2015, s. 30).

Jak dále uvádí (Černych, 2015, s. 30) v historii tatarského jazyka vědci rozlišují několik období:

- Bulharská doba (10. – 13. století);
- Doba Zlaté hordy (13. – 15. století);
- Doba kazaňského chanátu a starého tatarského jazyka (15. – 16. století);
- Doba přípravy na vytvoření tatarského literárního jazyka (16. – 18. století);
- Doba vzniku a rozvoje tatarského literárního jazyka (18. – 21. století).

V tatarském jazyce jsou hlavními Západní (*mišarskij*) a Střední (*kazaňský*) dialekt. Je zajímavé sledovat jazykové chování tatarských občanů ve městech. Jazyk používaný při komunikaci v zaměstnání je ze 48 % ruský, u 14 % je to tatarský, oba jazyky využívá 38 % pracovníků. 48 % mluví tatarským jazykem doma, 22 % mluví rusky, a 30 % doma používá oba jazyky (Muchametgalijeva, 2016).

V současné době je tatarský jazyk druhým největším, podle počtu mluvčích a prevalence, státním jazykem v Rusku. Sčítání lidu v roce 2010 ukázalo, že téměř 4,3 milionu lidí ovládá tatarský jazyk. Současně nejen Tataři mluví tatarštinou, ale i další národnosti v Rusku (srv. Černych, 2015, s. 31). „*V Rusku je studium tatarského jazyka nepovinné. Avšak v některých školách republiky Tatarstán se tatarština učí od mateřské školy a pak po*

celé středoškolské studium. Oba státní jazyky, ruský a tatarský, jsou v tatarstánských školách studovány ve stejném objemu“ (R-R3*).

Tatarský jazyk v Rumunsku

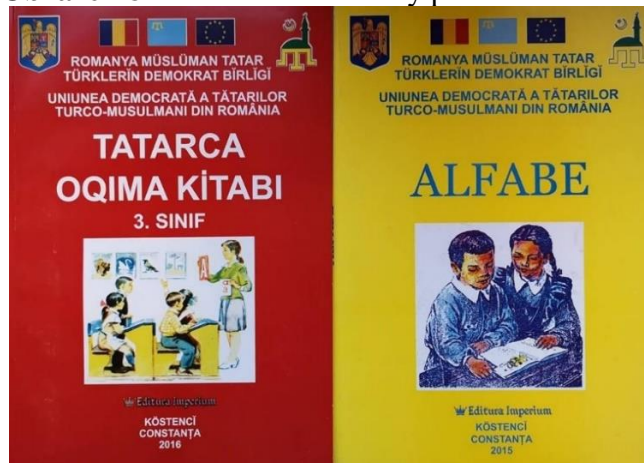
V důsledku následné emigrace se v oblasti Dobruža vytvořily tři tatarské dialekty: krymský dialekt neboli stepní dialekt (v tatarském jazyce: *krim* nebo *sol tili*, 70 %), nogajský dialekt (v tatarském jazyce *tili*, 20 %) a pobřežní dialekt (v tatarském jazyce: *yaliboyi tili*, 10 %) (Grigore, 2003, s. 34). „Někteří Tataři v Rumunsku kromě mateřského tatarského jazyka hovoří rumunsky, turecky a anglicky“ (R2*).

Rumunská vláda neuznává tatarský jazyk za jazyk národnostní menšiny v zemi. To znamená, že jazyk není podporován prostřednictvím místních úřadů, ze státních prostředků na podporu menšin, nebo vládou prostřednictvím začlenění do vzdělávacího systému. Rumunští Tataři se však snaží samostatně studovat a psát knihy o své historii a kultuře.

Demokratický svaz Tatarů a Turků v Dobruži publikuje časopis *Karadeniz* („Černé moře“) a noviny *Anayurt* („Matka“). O Tatarech a jejich kultuře se také mluví v rumunské televizi a rozhlasu. Avšak Respondentka (R1*) z oblasti Dobruža poznamenala: „Starší generace mluví tatarsky více než ta mladší, stejně jako na vesnicích je tatarština používána více jak ve velkých městech.“

Dle mého názoru tento jev je způsobený tím, že komunita je uzavřenější na vesnicích a nepřichází tak moc do styku s majoritou, konkrétně s Rumuny. Obecně platí, že na venkově a u starších lidí je dodržování tradic běžným jevem. Od respondentky Nidy jsem zjistila, že v rumunských školách se tatarština neučí. Ale pro každého zájemce probíhá výuka tatarštiny přímo v organizaci U.D.T.T.M.R.

Obrázek 8 – Učebnice tatarštiny pro základní školy

Zdroj: vlastní foto

Diskuse

Tataři vytvořili svou vlastní kulturu, inspirovanou tisíciletými tradicemi předků. Jedním z nejdůležitějších faktorů, které umožnily Tatarům zůstat jednotnou komunitou, byla kromě jiných především náboženská orientace národa. Náboženské svátky, účast na obřadech – to vše je důležitá součást života komunity, zvyšuje sebevědomí mladých lidí a pomáhá při realizaci jejich etnické identity.

Reaktivace etnické a náboženské identity Tatarů v Rumunsku nastala po roce 1990, a to jak na individuální, tak na organizované úrovni prostřednictvím organizace U.D.T.T.M.R. Důležitým přínosem Unie je znovuobjevit a udržet tradice, národní sport Tatarů či styly národních bojů (U.D.T.T.M.R., 2006).

Za neméně důležité se v tatarských komunitách považuje vzdělávání mládeže, a to jak z hlediska přenosu etnických hodnot, tak z hlediska zajištění vysoké intelektuální úrovně společnosti (Cupcea, 2016, s.13).

Jednou z uvedených priorit rumunské U.D.T.T.M.R. je rozvíjet jejich vnější vztahy s Tatary z území původu, Krymu a diasporou ze Střední Asie. Tatarští sportovci z Dobrudži, Krymu, Turecka a Bulharska se vzájemně účastní zápasů organizovaných komunitami z těchto regionů. Stejně tak se folklórní soubory významnějších poboček Unie účastní festivalů a turné v Turecku, Bulharsku, Turecké republice severního Kypru a Makedonii. Mezinárodní festival turecko-tatarských krojů, tanců a písní je šance, aby Unie posílila vazby s územím původu Tatarů (Cupcea, 2016, s. 14).

Tataři z oblasti Dobrudža vypadají jako uzavřená komunita, které se podařilo zachovat svou etnickou identitu, na rozdíl od Tatarů z jiných zemí, jako je například Polsko nebo Bulharsko, kde byli promíšeni s tureckými obyvateli. Tataři z Dobrudži se tak postavili do role možného jádra pro tatarskou diasporu. Díky své schopnosti odolávat asimilaci jsou do určité míry spojením mezi určitými turkickými komunitami po celém světě a Evropskou unií na základě geografické poloze Dobrudži.

Na základě počtu Tatarů ve výše uvedených státech a na základě výzkumu se mohu domnívat, že Tataři v Rusku jsou hrdější na svůj tatarský původ. V Rumunsku jsou Tataři také hrdí a pamatují na svou etnickou příslušnost a na své kořeny, ale kvůli historickým událostem musejí být realisté, protože vědí, že jsou etnickou národnostní menšinou v rámci cizího státu. Tatarská skupina byla plně integrována do rumunské společnosti, přitom však Tataři zachovali svou kulturu, zvyky a tradice.

Závěr

Hlavním cílem bakalářské práce bylo zjistit, jaké jsou hlavní prvky, které utvářejí etnickou identitu Tatarů v Ruské federaci a v Rumunsku. Pro získání informací a následné vypracování dané práce jsem v rámci terénního výzkumu navštívila oba státy, kde se mi podařilo etnickou skupinou Tatarů kontaktovat.

Při výběru uvedených států bylo zásadním rozdílem postavení tatarského etnika v obou zemích. Největší počet Tatarů žije v Tatarstánu – autonomní republice Ruské federace, v Rumunsku Tataři tvoří poměrně malou etnickou minoritu.

Práce následně popisovala historický původ tatarského etnika. Tataři patří mezi málo národů Eurasie, kteří vytvořili samostatnou a unikátní turkicko-muslimskou civilizaci. Tataři stejně jako každá velká etnická skupina, mají složitou vnitřní strukturu. Je to výsledek intenzivních procesů etnické konsolidace a vytváření národa.

Mezi hlavní prvky, které utvářejí etnickou identitu Tatarů patří religiozita, tatarský jazyk, kulturní identita, náboženské svátky a tradice a také typické pokrmy. V neposlední řadě hraje velkou roli při utváření kulturní identity stát, ve kterém žijí. Jak v Rusku, tak i v Rumunsku tvoří Tataři spolu s Turky největší muslimskou národnostní skupinu. Většina tatarských věřících jsou sunnitští muslimové. Během období Sovětského svazu ovlivnily trvalé a opakované zákazy a pronásledování projevy islámu. Tyto skutečnosti však úplně nemohly neutralizovat vývoj tohoto náboženství. Navíc, dokonce i oficiálně zakázaný, islám i nadále žil a pronikl hluboko do sociální sféry Tatarů.

Muslimské svátky odrážejí neotřesitelnou víru v jednotu Alláha, avšak v dnešní době Tataři žijí v jednom státě s mnoha dalšími kulturami a náboženstvími a harmonicky sdílejí tyto prvky společně. Jak se ukázalo během výzkumu, Tataři slaví muslimské svátky spolu s pravoslavnými, stejně tak se křesťané účastní oslav svátků muslimských.

Nejdůležitějším prvkem etnické identity pro Tatary v Rusku a Rumunsku je jazyk, i když mluví různými dialekty. Na základě výzkumu bylo zjištěno, že Tataři jsou velice hrdí na svůj jazyk. Snaží se o jeho rozvoj a minimální asimilaci, i když se to ne vždy povede. Tataři jsou jedinečnou etnickou minoritou. V Ruské federaci jsou Tataři druhým nejpočetnějším etnikem, mají rozvinutou kulturu, podporu tatarského jazyka a tradic, díky kterým se významným způsobem odlišují od ostatních obyvatel. Tataři v Rumunsku jsou integrovanou etnickou menšinou, avšak jak ukázal výzkum, nejsou asimilováni, pamatují na své kořeny a váží si jich. I když se provedená výzkumná šetření nedají porovnat, a to nejen

z důvodu zvoleného kvalitativního výzkumného designu, ale také pro početní nepoměr obou národnostních menšin, lze vysledovat charakteristické rysy v utváření identity Tatarů, které jsou ovlivněny státem.

Zatímco v Ruské federaci Tataři převážně žijí v autonomní Republice Tatarstán, v Rumunsku jde o regionální minoritu. V obou případech však stát toleruje projevy kulturní a etnické identity tatarské národnostní menšiny. Důraz je kladen na zajištění rovnoprávnosti ve veřejném životě, práva minorit zachovávat a svobodně vyjadřovat svou etnickou identitu, ve všech jejích složkách, jako je kultura, jazyk, náboženství, školství, tradice a hodnotová orientace v souladu s platnými státními i mezinárodními právními normami.

Hlavní rozdíl v postavení minority v obou státech spatřuji v tom, že v Ruské federaci mají Tataři autonomii ve formě své republiky – Tatarstánu. Pro uchování tatarských tradic a vzdělanosti je pro ně tato situace lepší, protože mají možnost vzdělání v tatarském jazyce, v silnější míře jsou slaveny národní svátky a je zde větší počet tatarských organizací. V Rumunsku jsou kulturní události pořádány na úrovni komunity, zatímco v Tatarstánu tyto aktivity probíhají na úrovni celostátní. I když si Tataři v Rumunsku svou etnickou identitu uvědomují poměrně intenzivně, jsou zde daleko více ovlivněni rumunskou populací. Postavení tatarské komunity v Rumunsku není natolik silné, aby mohla pomýšlet na vznik své autonomní oblasti. Hlavním důvodem je zejména nízká početnost tatarské minority v Rumunsku.

Seznam použitých zdrojů

- ACHMETZJANOV, Junus, 1969. *Tatarskije bljuda*. Kazan': Tatarskoje knižnoje izdatěl'stvo. 280 s. ISBN 978-5-298-02547-8.
- BARINOV, Igor', PANTIN, Vladimir, 2016. *Politika po otnošeniju nacional'nym men'sinstvam v Slovakii i Rumynii na rubeže XX — XXI vv.* [online]. [cit. 22. 2. 2019]. ISSN 1179-5629. Dostupné z www: http://chsu.kubsu.ru/arhiv/2016_4/2016_4_BarinovPantin.pdf
- BENITES, Kirsten, 2013. *Repatriation of Ethnic Groups*. [online]. [cit. 25. 2. 2019]. Dostupné z www: <https://www.du.edu/korbel/hrhw/researchdigest/russia/russia.pdf>
- BHADAURIA, Srajan, 2011. *History of the Russo-Turkish wars*. [online]. [cit. 28. 2. 2019]. Dostupné z www: https://www.academia.edu/26560931/History_of_the_Russo-Turkish_wars
- BORISOVA, Ol'ga, 2003. *Etničeskije grupy v političeskom processe (konceptual'nye osnovy etnopolitologii)*. Ul'janovsk: GSCHA. 172 s. ISBN 5-902532-04-3.
- BRASS, Paul, 1985. *Ethnic groups and the state*. Totowa, N.J.: Barnes & Noble Books. 341 s. ISBN 03-892-0528-1.
- CHAJRULLIN, Grif, 2010. *Istorija tatar*. Almaty: Kazintërgraf. [online]. [cit. 2. 1. 2019]. ISBN 5-7667-3634-7. Dostupné z www: <http://www.kitap.net.ru/hairullin0.php>
- CHUDJAKOV, Michail, 1991. *Očerki po istorii Kazanskogo chanstva*. Moskva: Insan. 320 s. ISBN 5-85840-253-4.
- CONSTANTIN, Sergiu, 2004. *Linguistic policy and national minorities in Romania. Noves SL.: Revista de sociolingüística* [online]. Sv. 3. [cit. 15. 12. 2018]. ISSN 1695-3711. Dostupné z www: <http://www.gencat.cat/llengua/noves/noves/hm04tardor/docs/constantin.pdf>
- CRESWELL, John, 2009. *Research Design: Qualitative, Quantitative, and Mixed Methods Approaches*. London: Sage. 173-202 s. (Chapter 9: Qualitative procedures).
- CUPCEA, Adriana, 2016. *Asserting Ethnicity: The Tatars from Dobruja (Romania)*. Cluj-Napoca: Working papers in Romanian Minority Studies. Sv. 63, s. 1-37. ISSN 1844-5489.
- ČERNYCH, Aleksandr, 2015. *Tatary Permi: istorija i kul'tura*. Petrohrad: Mamatov. 64 s. ISBN 978-5-91076-136-4.
- ERIKSEN, Thomas, 2012. *Etnicita a nacionalismus: Antropologické perspektivy*. 1.vyd. Praha: Sociologické nakladatelství. 352 s. ISBN 978-80-7419-053-7.

- GELLNER, Ernest, 1993. *Národy a nacionalismus*. Vyd. 2. Praha: J. Hříbal. 158 s. [online]. [cit. 28. 1. 2019]. ISBN 80-900892-9-1. Dostupné z www: https://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Polit/gelln/index.php
- GRIGORE, George, 2003. *Muslims in Romania*. ISIM NEWSLETTER. vol. 99, no. 3. s. 34. Dostupné z www: <https://openaccess.leidenuniv.nl/handle/1887/17301>
- Guvernul României, 2013. *Minorităţi*. [online]. [cit. 23.2.2019]. Dostupné z www: <http://gov.ro/ro/obiective/strategii-politici-programe/minoritati&page=3>
- HENDL, Jan, 2005. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. 1.vyd. Praha: Portál. 408 s. ISBN 80-7367-040-2.
- HROCH, Miroslav, 2009. *Národy nejsou dílem náhody: příčiny a předpoklady utváření moderních evropských národů*. Praha: Sociologické nakladatelství. 315 s. ISBN 978-80-7419-010-0.
- IBRMAJER, Jan, 2015. *Etnické čistky na území bývalého Sovětského svazu v první polovině 20.století*. Plzeň. Bakalářská práce (Bc). Západočeská univerzita v Plzni. Fakulta filozofická. Katedra antropologie. [online]. [cit. 14. 2. 2019]. Dostupné z www: <https://dspace5.zcu.cz/bitstream/11025/19007/1/Bakalarka%20ibrmajer.pdf>
- Info Sud-Est, 2016. *Cu și despre tătari*. [online]. [cit. 25. 2. 2019]. Dostupné z www: <https://www.info-sud-est.ro/cu-si-despre-tatari/>
- Institutul National de Statistica, 2014. *Arhiva anuare statistice*. [online]. [cit. 5. 3. 2019]. Dostupné z www: <http://www.insse.ro/cms/ro/content/arhiva-anuare-statistice>
- IORDACHI, Constantin, 2002. *La Californie des Roumains. L'intégration de la Dobroudja du Nord à la Roumanie, 1878-1913*. [online]. [cit. 2. 1. 2019]. ISSN 1965-0582. Dostupné z www: <http://balkanologie.revues.org/453>
- ISCHAKOV, Damir, 2002. *Tatarskaja nacija: istorija i sovremennoje razvitije*. [online]. [cit. 26. 1. 2018]. Dostupné z www: <http://xn--80ad7bbk5c.xn--p1ai/ru/content/tatarskaya-naciya-istoriya-i-sovremennoe-razvitie>
- ISLAM TODAY, 2014. *Nikách – obrjad brakosočetanija*. [online]. [cit. 5. 2. 2019]. Dostupné z www: https://islam-today.ru/zhenshhina_v_islame/vzaimootnosenia/nikah-obrad-brakosocetania/
- ISLAM TODAY, 2018. *Muftij RT: sochranjaja nacional'nuju samobytnost' tatar, my sochranim naciju i narod*. [online]. [cit. 11. 2. 2019]. Dostupné z www: <https://islam-today.ru/novosti/2018/07/20/muftij-rt-sohranaa-nacionalnuu-samobytnost-tatar-my-sochranim-naciu-i-narod/>
- JENIKEJEV, Gali, 2016. *Nasledije tatar. Čto i začem skryli ot nas iz istorii Otěčestva*. Moskva: Algoritm. 304 s. ISBN 978-5-906861-74-0.

- JULDAŠBAJEV, Bilal, 2006. *Nacional'no-gosudarstvennoje ustrojstvo Baškortostana (1917-1925 gg)*. Ufa: Kitap. 624 s. ISBN 5-295-03801-7.
- KOKAISL, Petr, 2014. *Etnické minority v Evropě*. Praha: Česká zemědělská univerzita v Praze. 438 s. ISBN 978-80-213-2524-1.
- KOKAISL, Petr, 2018a. *Etický kodex a etické směrnice*. [online]. [cit. 28. 1. 2019]. Dostupné z www: http://www.hks.re/wiki/doku.php?id=eticky_kodex
- KOKAISL, Petr, 2018b. *Koreans in Central Asia– a different Korean nation*. [online]. [cit. 31. 1. 2019]. ISSN 1469-2953. Dostupné z www: https://www.researchgate.net/publication/323260578_Koreans_in_Central_Asia_-_a_different_Korean_nation
- KOKAISL, Petr a kol., 2018. *Pestrá Evropa*. Praha: Nostalgie. ISBN 978-80-906207-7-3.
- KOTLJARCHUK, Andrej, SUNDSTRÖM, Olle, 2017. *Ethnic and Religious Minorities in Stalin's Soviet Union*. Stockholm: Elanders. 290 s. ISBN 978-91-7601-777-7.
- MAJEROVÁ, Věra. *Sociologie venkova a zemědělství*. 4.vyd., přeprac. Praha: Credit, 2000. 254 s. ISBN 80-213-0651-3.
- MUCHAMETGALIJEVA, Safija, 2016. *Rol' islama v formirovanii etničeskogo samosoznanija i razvitija nacional'nych tradicij*. S.26-28 [online]. [cit. 25. 2. 2019]. Dostupné z www: http://dspace.kpfu.ru/xmlui/bitstream/handle/net/102932/ITWPELLHR_26_28.pdf?sequence=-1&isAllowed=y
- MUSAJEV, Keněsbaj, 2010. *Dialekty tjurkskich jazykov*. Moskva: Vostočnaja lit. 532 s. ISBN 978-5-02-036421-9.
- NEŠPOR, Zdeněk, LUŽNÝ, Dušan, 2007. *Sociologie náboženství*. Praha: Portál. 236 s. ISBN 978-80-7367-251-5.
- Otkrytyj urok, 2009. *Čelovek. Politika. Nacional'nost'*. [online]. [cit. 15. 2. 2019]. Dostupné z www: <http://xn--i1abbnckbmcl9fb.xn--p1ai/>
- PREDA, Sînziana, CUPCEA, Adriana, DINCĂ, Melinda, MARÍN, Manuela, 2015. *Cultural heritage and identity dynamics in the Turkish-Tatar community from Dobruja Romania*. Timișoara: Editura de Vest. 240 s. ISBN 978-973-36-0653-6.
- POCHLEBKIN, Vil'jam, 2000. *Tatary i Rus'. 360 let otnošenij Rusi s tatarskimi gosudarstvami v XIII—XVI vv. 1238—1598 gg*. Moskva: Meždunarodnye otnošenija. 181 s. ISBN 5-7133-1008-6.

- Političeskij atlas sovremennosti, 2019. *Režim Nikolaje Čaušesku*. [online]. [cit. 1. 3. 2019]. Dostupné z www: <http://www.hyno.ru/tom1/1436.html>
- ROMANIA, 2003. *Constitution of Romania*, [online]. [cit. 5. 1. 2019]. Dostupné z www: <http://www.cdep.ro/pls/dic/site.page?id=371>
- ROTH, Klaus, KARTARI, Asker, 2017. *Cultures of crisis in Southeast Europe. Part 2*. Berlin: Lit. Ethnologia Balkanica, v. 18-19. ISBN 978-36-439-0791-2.
- SMIRNOV, Aleksej a kol., 1956. *Očerki po istorii Baškirskoj ASSR*. [online]. [cit. 5. 1. 2019]. Dostupné z www: <http://mirknig.su/knigi/history/189222-ocherki-po-istorii-bashkirskoy-assr-tom-1-2.html>
- STRAUSS, Anselm, CORBIN, Juliet, 1999. *Základy kvalitativního výzkumu: postupy a techniky metody zakotvené teorie*. Brno: Sdružení Podané ruce. 196 s. ISBN 80-85834-60-X.
- ŠATAVA, Leoš, 2009. *Jazyk a identita etnických menšin. Možnosti zachování a revitalizace*. Praha: Sociologické nakladatelství. 216 s. ISBN 978-80-86429-83-0.
- ŠVARŤÍČEK, Roman, ŠEĎOVÁ, Klára a kol., 2007. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál. 352 s. ISBN 978-80-7367-313-0.
- TASIN, Džemil', 2018. *Tatary na Balkanach*. [online]. [cit. 28. 2. 2019]. Dostupné z www: <https://russiantheory.ru/?p=4924>
- TNV, 2017. *O kompanii*. [online]. [cit. 15. 2. 2019]. Dostupné z www: <http://tnv.ru/main/okompanii/>
- U.D.T.T.M.R., 2006. *Despre noi*. Constanța. [online]. [cit. 15. 1. 2019]. Dostupné z www: <http://uniuneatatara.ro/despre-noi>
- UN General Assembly, 1993. *Declaration on the Rights of Persons Belonging to National or Ethnic, Religious and Linguistic Minorities, A/RES/47/135* [online]. [cit. 20. 12. 2018]. Dostupné z www: <https://undocs.org/en/A/RES/47/135>
- URAZMANOVA, Raufa, ČEŠKO, Sergej, 2001. *Narody i kul'tury. Tatary*. Moskva: Nauka. 583 s. ISBN 5-02-008724-6.
- URAZMANOVA, Raufa, 2001. *Obrjady i prazdniki tatar povolž'ja i urala*. Kazan': Dom pečati. 198 s. ISBN 5-94259-016-8.
- Vsemirnaja istorija, 2019. *Rumynija pri Čaušesku*. [online]. [cit. 22. 2. 2019]. Dostupné z www: http://www.world-history.ru/countries_about/2359.html
- Vserossijskaja perepis' naselenija, 2010. *Nacional'nyj sostav naselenija*. [online]. [cit. 16. 2. 2019]. Dostupné z www: http://www.gks.ru/free_doc/new_site/perepis2010/perepis_itogi1612.htm

WALDMAN, Carl, MASON, Catherine, 2006. *Encyclopedia of European Peoples*. NY: Infobase Publishing. 955 s. ISBN 978-14-3812-918-1.

World congress of the Tatars, 2018. *Obščestvennye organizacii pri VKT*. [online]. [cit. 15. 2. 2019]. Dostupné z www: <http://tatar-congress.org/ru/category/zhizn/obrazovanie-i-nauka/>

Seznam obrázků

Obrázek 1 – Výskyt Tatarů v oblasti Dobruža, Rumunsko	30
Obrázek 2 – Oficiální znak Uniunea Democrată a Tătarilor Turco – Musulmani	39
Obrázek 3 – Televizní studio organizace U.D.T.T.M.R.....	41
Obrázek 4 – Muslimský půlměsíc na vrcholu minaretu mešity.....	62
Obrázek 5 – Korán-posvátná kniha muslimů	62
Obrázek 6 – Interiér muslimské mešity	62
Obrázek 7 – Mešita „Geamia Hunkar”	62
Obrázek 8 – Učebnice tatarštiny pro základní školy	64

Seznam tabulek

Tabulka 1 – Respondenti z Rumunska	28
Tabulka 2 – Respondenti z Ruska.....	28
Tabulka 3 – Etnické složení obyvatelstva v Rumunsku	36
Tabulka 4 – Etnické složení obyvatelstva v Rusku	46

Přílohy

Příloha A – Otázky polostrukturovaného rozhovoru

1. Kolik Tatarů je v Rumunsku / Rusku a ve kterých městech nebo vesnicích je jich nejvíce?
2. Jaké náboženství Tataři vyznávají?
 - Kolik tatarských mešit je tady činných?
 - Jaké další náboženství Tataři vyznávají?
3. Jaké jsou strategie pro zachování tatarské identity?
 - Existují nějaké časopisy nebo média podporující rozvoj tatarské kultury?
 - Jaké jsou zde jiné organizace nebo muzea?
4. Jak se rozvíjí tatarský jazyk?
 - Ovládají Tataři svůj vlastní jazyk?
 - Vidíte nějaký rozdíl mezi městy a vesnicemi?
5. Jaké vlastnosti okamžitě odliší Tatary od ostatních etnik?
6. Jaká je typická tatarská kuchyně?
7. Jaké tradice Tataři dodržují?
8. Jaké svátky slaví Tataři a jaké jsou zvyky a tradice těchto svátků?
9. Existují nějaké tatarské festivaly a koncerty?
10. Jaký je názor většiny na tatarskou menšinu?
11. Jak státní zásahy ovlivňují tatarskou menšinu?
 - Jak se tyto zásahy projevují?